

3/2017

NÁRODNÁ OSVETA

ČASOPIS PRE ROZVOJ MIESTNEJ KULTÚRY A ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

500. výročie reformácie: zmeny slovenskej kultúry po Lutherovi

Únia speváckych zborov v spolupráci s Národným osvetovým centrom
vyhlasuje rok 2018 za
Rok zborového spevu

Slovensko, spievaj!

Rok zborového spevu, ktorého cieľom je oživenie zborového spevu v školách, kultúrnych centrách, obciach a mestách, podporil aj Fond na podporu umenia a v podprograme 4.4.2. stanovil prioritu pre projekty zamerané na rozvoj zborového spevu.

Informácie o podávaní projektov:

www.fpu.sk

Informácie o akciách pripravovaných
v rámci Roka zborového spevu Slovensko, spievaj!:
Dominika Semaňáková, Národné osvetové centrum

02/204 71 209

dominika.semanakova@nocka.sk

OBSAH – 3/2017

Foto na obálke: Martin Luther na rytine Lucasa Cranacha (commons.wikimedia.org)

NÁRODNÁ
OSVETA

granty

- 4 Ako na granty: základom je dobrá idea**
Aké organizácie a s akými projektmi majú šance získať podporu v programe Európa pre občanov? Predstavujeme štyri organizácie, ktoré v minulosti so svojimi grantmi uspeli.
- 7 Priority Fondu na podporu umenia na rok 2018**
Prvý výzvu na predkladanie žiadostí o dotácie a štipendiá na budúci rok vyhlásil Fond na podporu umenia už 21. septembra. Skoršie zverejnenie výzvy má prispieť k tomu, aby sa hodnotiaci proces žiadostí uzavrel vo väčšom časovom predstihu.
- 10 Kreatívna Európa a kultúrne dedičstvo**
Výzvu na predkladanie projektov na nasledujúce obdobie už zverejnila aj Európska komisia v rámci svojho programu Kreatívna Európa.
- 11 Traditional Slovak Heritage Tour: Spiš, deň ôsmy**
Začiatkom decembra sa v Miláne uskutoční konferencia, na ktorej zástupcovia Európskej komisie slávnostne otvoria Európsky rok kultúrneho dedičstva 2018. Využije Slovensko pri tejto príležitosti šance na rozvoj turizmu spojeného s kultúrnym dedičstvom?

metodické listy

- 15 Hravé tancovanie**
Škola hrou je najlepším prostriedkom, ako deti niečo naučiť. Ideálnym prostriedkom sú hudobno-pohybové hry spojené s rozpráváním príbehov a využitím detskej obrazotvornosti.

výročie

- 35 Dosah reformácie na dejiny slovenskej kultúry**
Reformácia svojimi dôsledkami zmenila nielen cirkev, ale aj kultúrny, politický a sociálny život v Európe a čiastočne aj na iných svetadieloch.
- 41 Luther očami evanjelického teológa Karola Kuzmányho**
Významný slovenský evanjelický teológ, spisovateľ a novinár Karol Kuzmány napísal v roku 1840 dielo Život Dra. Martina Luthera.

príklady z regiónov

- 42 Rodom a srdcom z Oravy**
Praktická ukážka, ako Oravské kultúrne stredisko pracuje na zvyšovaní povedomia o kultúrnom dedičstve regiónu prostredníctvom vydávania zborníkov.

odporúčame

- 46 Pomôcka, ako čítať film**
Spoločenskovedné vedomie nie je bežnou rukoväťou filmových nadšencov. Publikácia Spoločenské vedy a audiovizie v edícii Heleny Bendovej a Matěja Strnada je nástrojom, ako ponúknuť prepojenie spoločenských vied s čítaním a interpretáciou audiovizuálnych diel a médií.

Redakcia

Rok 2017 sa v rámci európskeho priestoru niesol v znamení 500. výročia začiatku reformácie cirkvi, ktorá významným spôsobom zmenila starý kontinent a ovplyvnila jeho kultúrny kód.

Medzníkom bol 31. október 1517, deň, keď nemecký mních Martin Luther pribil na dvere zámockého kostola vo Wittenbergu 95 téz proti odpustkom. Akoby v priamej nadväznosti na toto výročie bude nasledujúci rok už o pár týždňov vyhlásený za Európsky rok kultúrneho dedičstva.

Jeho cieľom je okrem iného na jednej strane zvýšiť povedomie o tom, čo európske národy spája, a na strane druhej ukázať ich vzájomné dopĺňanie vďaka rôznorodosti a inakosti každého z nich. Dôraz sa pritom bude klásť na hodnotu kultúrneho dedičstva pre spoločnosť, význam jeho zachovania pre budúce generácie, ale tiež jeho hospodársky prínos a úlohu v európskej kultúrnej diplomacii.

Na podpore európanstva a vzájomnej prezentácie rozmanitého kultúrneho dedičstva krajín Európskej únie sú postavené aj mnohé grantové programy vyhlásené na nasledujúce obdobie. Šancu získať ich majú, prirodzene, aj žiadatelia zo Slovenska. Záleží len na tom, aby prišli s dobrými a kvalitne napísanými projektmi. Pomôckou pre nich môže byť aj toto číslo časopisu Národná osveta.

Národná osveta – štvrťročník pre rozvoj miestnej kultúry a záujmovej činnosti. Číslo 3/2017. Ročník XXVII. **Vydáva:** Národné osvetové centrum. **Adresa redakcie:** Národná osveta, Námestie SNP 12, 821 34 Bratislava 1, Slovenská republika. **Kontakty:** e-mail redakcie: narodnaosveta@nocka.sk, telefón: 02 / 20 471 221. Šéfredaktorka: Zuzana Račková, zuzana.rackova@nocka.sk. Jazyková úprava: Katarína Vrablicová, katarina.vrablicova@nocka.sk. Grafické spracovanie: Pavol Rapoš. Tlač: Reklamný servis, s. r. o. Celoročné predplatné 15 eur. Cena jedného čísla: 5 eur. Index časopisu Národná osveta: 48449. ISSN 1335-4515, EV: 3056/09, IČO: 00164615. **Redakciu nevyžiadané rukopisy a obrazové prílohy sa nevracajú.** Vyšlo: október 2017.

Ako na granty: základom je dobrá idea

Spolufinancované
programom Európskej
únie Európa pre
občanov

PRIPRAVILI: ŽELMÍRA GEROVÁ, ZUZANA RAČKOVÁ, IVETA SVETLÍKOVÁ

Európska únia, majúc na zreteli lepšiu budúcnosť všetkých Európanov, či už sú pôvodom Slováci, Nemci, Španieli, alebo Česi, významne podporuje projekty zaoberajúce sa spoločnou pamäťou a posilňujúce hodnoty občianskej spoločnosti. Dôkazom toho je aj grantový program Európskej komisie na podporu aktívneho občianstva s názvom Európa pre občanov. Žiadať o granty na rozvoj občianskych aktivít alebo ožiovovanie spoločnej európskej pamäti týkajúcej sa udalostí 20. a 21. storočia môžu všetky neziskové inštitúcie – územná samospráva, verejná správa a organizácie tretieho sektora.

„Európska únia nie je len úniou viacerých krajín, ale i úniou občanov,“ konštatuje predstaviteľ Európskej komisie Pavel Tychtl. Aby sa únia občanov stala skutočnosťou, je podľa neho nevyhnutné, aby Európania vzájomne prichádzali do kontaktu a aby sa usilovali o dobré podmienky života pre všetkých. „Inými slovami, potrebujú európsky verejný priestor na stretávanie sa, vzájomnú intelektuálnu výmenu a reflexiu,“ dodáva s tým, že práve na jeho vytváranie a kultivovanie slúžia jednotlivé granty, v nejednom prípade presahujúce aj 600 000 eur.

Aké organizácie a s akými projektmi majú šance získať podporu? Ponúknuť potenciálnym žiadateľom odpovede na tieto otázky sa prostredníctvom svojich kontaktov pokúsili Želmíra Gerová a Iveta Sláviková z Európskeho kontaktného bodu. Ako predstaviteľky sprostredkovateľa informácií o grantoch poskytovaných v rámci programu Európa pre občanov pre slovenských žiadateľov oslovili predstaviteľov štyroch organizácií, ktoré v minulosti so svojimi grantmi uspeli.

Projekt Fórum: 400 000 eur

Najprv spolu pracovali v mesačníku Mosty, potom v týždenníku Domino fórum a v prílohe denníka SME s názvom Fórum až napokon v roku 2006 Marta Šimečková a Andrea Puková založili

občianske združenie Projekt Fórum. Jeho pôvodným poslaním bolo na stránke www.salon.eu.sk prinášať eseje renomovaných svetových autorov reflektujúcich to, kam sa svet uberá.

Postupne prišli na to, že by zvládli aj finančne a organizačne náročnejší projekt, a tak pri príležitosti 20. výročia Nežnej revolúcie v roku 2009 prvýkrát zorganizovali podujatie s názvom Stredoeurópske fórum, ktoré dáva dokopy spisovateľov, spoločenských vedcov, novinárov a občianskych aktivistov z východnej a západnej Európy, aby spolu s našou verejnosťou hovorili o najťažších otázkach súčasnosti. Nie je to ani festival, ani klasická konferencia – je to fórum. Koná sa vždy v čase výročia Nežnej revolúcie, ktorá sa začala verejnými diskusiami v divadle. Práve na fóre po prvýkrát na Slovensku vystúpil jeden z najväčších sociológov súčasnosti Zygmunt Bauman, americký historik Timothy Snyder, najprekladanejší ruský autor súčasnosti Viktor Jerofejev, slávny britský komentátor Gideon Rachman či svetovo oceňované exilové Bieloruské slobodné divadlo.

Občianske združenie Projekt Fórum v roku 2014 získalo z programu Európa pre občanov prevádzkový grant na štyri roky v hodnote 400 000 eur.

„Pôvodne sme Stredoeurópske fórum financovali z fondov V4. Raz, keď som prečesávala internet, objavila som program Európa pre

občanov. Netušila som, či to je vôbec reálne. Vybrali sme si teda tú najjednoduchšiu možnosť – grant s paušálnym rozpočtom. Strašili sme sa do priority a grant sme získali,“ spomína Marta Šimečková.

Po prvej pozitívnej skúsenosti sa rozhodli požiadať aj o komplikovanejší – prevádzkový grant. „Vzhľadom na to, že pri ňom sa vyžaduje množstvo partnerov, to bolo komplikovanejšie. Pomohlo nám, že sme sa stali súčasťou celoeurópskej siete Time to Talk.“

Z grantov získaných z programu Európa pre občanov financovali podujatie Stredoeurópske fórum – jeho ročníky 2014, 2015, 2016 a 2017 a marcovú edíciu s názvom Stredoeurópske fórum o fašizme v rokoch 2016 a 2017.

Podľa Šimečkovej napísanie žiadosti o grant je síce náročné, ale nie nemožné. Ako hovorí, v programe Európa pre občanov sa prejavuje tlak na to, aby boli žiadatelia odbremenení od všetkých nezmyslov, teda od vecí, ktoré v skutočnosti nie sú potrebné. „Až sa čudujeme, ako málo organizácií sa do toho púšťa. Aj tie, ktoré sú veľmi aktívne, majú asi pocit, že to je veľmi ťažké. Neveria, že získať tieto granty je reálne.“

Europeum: 480 000 eur

Europeum vzniklo v roku 1998 na Fakulte sociálnych vied Univerzity Karlovej. Dnešný inštitút pre európsku politiku založili študenti doktorandi

a mladí učelia, ktorí chceli podporiť integračný proces Českej republiky do Európskej únie. Jednou z prvých aktivít Europea bolo vydávanie časopisu Integrace, ktorý monitoroval prístupový proces. Od roku 2004 Europeum funguje ako think tank – robí výskumy, vzdelávacie programy, organizuje verejné akcie, vydáva rôzne publikácie, má advokačné aktivity. Gros jeho činnosti sú európske politiky.

Zameriava sa na inštitucionálne otázky Európskej únie –

kompetencie inštitúcií, analýzy Parlamentu, Komisie, Rady a toho, akým spôsobom rozhodujú, vzťahy členských krajín a inštitúcií, aktuálne brexit a podobne. Ďalšími oblasťami sú zahraničná bezpečnostná politika a pôsobenie Českej republiky v Európskej únii.

Spolupracujú tiež na príprave významnej medzinárodnej bezpečnostnej konferencie GLOBSEC, na ktorej sa v Bratislave už pravidelne schádzajú vysokí predstavitelia desiatok krajín. Okrem

toho sa Europeum orientuje aj na projekty v zahraničí – v krajinách južnej, juhovýchodnej a východnej Európy pomáha s prenosom skúseností z integračného procesu a transformačného procesu. V roku 2013 získalo Europeum v rámci programu Európa pre občanov štvorročný grant vo výške 480 000 eur.

Žiadosti o granty si v Europeu píšú sami. „Najprv sa niekde na dva dni zavrieme a brainstormujeme, brainstormujeme, brainstormujeme...

Píšeme si nápady, čo by sme chceli robiť, ambície, kde by sme sa radi videli o štyri roky, čo na to potrebujeme atď. atď.,“ hovorí riaditeľ Vladimír Bartovic. Samotný proces podávania žiadostí o granty nepovažuje za náročný. „Náročné je vymyslieť plán a vytvoriť program, ktorý zaujme hodnotiteľov. Keďže ja sám som aj hodnotiteľom v iných grantových programoch, viem, na čo sa hodnotitelia zameriavajú.“

Dôležité je dať na obmedzenom priestore žiadosti dokopy koncízne všetky argumenty, vysvetliť projekt tak, aby zaujal človeka, ktorý o projekte nevie absolútne nič, aby cítil, že to predkladateľ myslí poctivo a za peniaze, ktoré žiada, vytvorí adekvátnu protihodnotu.

Aj slovenské organizácie podľa neho majú kapacity napísať kvalitné projekty, otázka je, koľko energie a snahy na to vynaložia, nakoľko sú skúsené.

Žiadateľom odporúča, nech si dobre rozmyslia, čo chcú robiť, a nech je z ich projektovej žiadosti jasne vidieť, že nad tým premýšľali.

Keďže v minulosti bol Vladimír Bartovic aj hodnotiteľom slovenských projektov podprogramu Družobné mestá, vie, akých chýb sa žiadatelia o tieto granty dopúšťajú. „Vlani som hodnotil 40 slovenských projektov a minimálne 10 z nich bolo navzájom skopírovaných, takže evidentne to viacerým obciam písala jedna agentúra. Takýto prístup sa mi nepáči. Okrem toho, žiadatelia si to neraz ani neskontrolujú a nechajú tam aj časti z toho iného projektu. Napríklad máte hodnotiť partnerský projekt Moldavy nad Bodvou, ale zrazu je v texte uvedené úplne iné mesto.“

EUROM: 661 865 eur

Nadnárodná sieť inštitúcií a organizácií European Observatory on Memories (EUROM) sa venuje analýze a podpore verejných politík pamäti. Reflektuje nedávnú históriu boja za demokraciu a slobodu v Európe. Je súčasťou Solidarity Foundation Univerzity v Barcelone.

Hlavným cieľom EUROM-u je pozorovať a analyzovať, ako sa

v Európe i za jej hranicami rozvíjajú pamäťové politiky. Podporuje interdisciplinárny výskum a akademické aktivity súvisiace s budovaním verejnej pamäti, prispieva k analýze vplyvu pamäťovej politiky na právo občanov používať a interpretovať pamäťové dedičstvo. Na čele EUROM-u je jeho zakladateľ Jordi Guixé. Sieť získala z programu Európa pre občanov prevádzkový grant vo výške 661 865 eur.

Kľúčový dôvodo, vďaka ktorému so svojou žiadosťou uspeli, bol podľa Guixého ten, že mali vybudovanú sieť zapájajúcu do projektu viacero európskych krajín. „Vníмали sme

**Ak máte všetky príjmy
a výdavky správne
zúčtované, nie je potrebné
vynakladať žiadne
nadmerné úsilie ani na
administráciu projektu.**

potrebu autentickej a medzinárodnej siete zaoberajúcej sa nedávnou minulosťou a zahrnujúcej európskych občanov; horizontálnu platformu na rozvoj projektov zameraných na zlepšenie verejnej pamäťovej politiky.“

Ani on nepovažuje samotný proces podávania žiadosti za náročný. „Náročnosť spočívala vo vybudovaní ozajstnej a funkčnej siete s reprezentatívnym zoznamom európskych partnerov; keď bola táto časť hotová, nebol problém prostredníctvom prihlasovacieho formulára vysvetliť naše ciele. Ak máte všetky príjmy a výdavky správne zúčtované, nie je potrebné vynakladať žiadne nadmerné úsilie ani na administráciu projektu.“

Aj vďaka grantu chce EUROM v budúcnosti prostredníctvom vhodne zvolených aktivít v rámci aktívneho občianstva viac zapojiť ľudí do pamäťovej politiky, osloviť mladých, expertov, umelcov a zainteresovaných verejných z celej Európy. „Pre nás je toto základ solídneho projektu, ktorý sa zaoberá minulosťou a prítomnosťou, ako piliera nášho

európskeho demokratického systému a garancie občianskych práv a slobôd,“ dodáva Jordi Guixé.

EUROCLIO: 800 000 eur

Európska asociácia učiteľov dejepisu (EUROCLIO) zastrešuje viac ako sedemdesiat združení venujúcich sa histórii, kultúrnemu dedičstvu a občianstvu. Bola založená na žiadosť Rady Európy v roku 1992. Odvtedy EUROCLIO pôsobilo a pôsobí v mnohých európskych i mimoeurópskych krajinách.

Zvláštnu pozornosť asociácia venovala krajinám prechádzajúcim politickou transformáciou a najmä krajinám, v ktorých dochádza k etnickému a náboženskému napätiu, ako sú Bulharsko, Estónsko, Lotyšsko, Rumunsko, Rusko a Ukrajina. Pôsobila aj v regiónoch, ktoré zažili násilné konflikty – v bývalej Juhoslávii, na Cypre, v Libanone a na Kaukaze.

Vďaka organizácii EUROCLIO sa o svoje skúsenosti mohli podeliť stovky historikov a pedagógov, ktorí diskutovali o citlivých a kontroverzných otázkach a hľadali možnosti nových spôsobov prezentovania minulosti prostredníctvom príbehov. Projekt získal na štyri roky prevádzkový grant 800 000 eur.

„Naša organizácia ako celok žije filozofiou podprogramu Európska pamäť a navyše máme v rámci rozvoja organizácie jasné ciele a aktivity, ktoré sú zamerané na zvyšovanie povedomia o európskej spoločnosti,“ hovorí riaditeľ asociácie Jonathan Even-Zohar. Proces podávania žiadosti o grant bol podľa neho jasný. „Mali sme formulár a niekoľko dokumentov, ktoré bolo treba dodať, a nepripadalo mi to náročné.“

Upozorňuje však, že pri podávaní žiadosti o prevádzkový grant nejde len o projekt, ideu a realizáciu.

„V tomto prípade treba mať na mysli plné a obsiahne plánovanie a exekúciu organizačných cieľov a ideí. Do akčného plánu prevádzkového grantu dávame dokopy všetky aktivity, ktoré považujeme za dôležité a uskutočniteľné, a štruktúrujeme ho požadovaným spôsobom.“

Priority Fondu na podporu umenia na rok 2018

Prvú výzvu na predkladanie žiadostí o dotácie a štipendiá na budúci rok vyhlásil Fond na podporu umenia už 21. septembra. Skoršie zverejnenie výzvy má prispieť k tomu, aby sa hodnotiaci proces žiadostí uzavrel vo väčšom časovom predstihu v porovnaní s doterajšou praxou.

Minister kultúry Marek Maďarič predstavil v súlade so zákonom o fonde už aj priority ministerstva kultúry pre podpornú činnosť fondu na rok 2018, ktorými sú:

- 1. Európsky rok kultúrneho dedičstva, vyhlásený Európskou komisiou.
- 2. 100. výročie vzniku prvej Československej republiky a 50. výročie Pražskej jari.
- 3. 25. výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Samotný Fond na podporu umenia si pre svoju podpornú činnosť stanovil tieto priority:

- 1. Podpora projektov zameraných na spoluprácu samosprávy a neziskového sektora.
- 2. Podpora projektov zameraných na rozširovanie a kultivovanie publika vo všetkých oblastiach umenia.

3. Podpora projektov zameraných na tínedžerov.

Koncepcia podpornej činnosti na rok 2018 bola doplnená o nové programy a podprogramy na základe požiadaviek umeleckého prostredia a tiež vďaka navýšeniu zákonom stanoveného rozpočtu fondu na 20 miliónov eur.

Konkrétne ide o nasledujúce programy a podprogramy:

- Aktivity nezávislých hudobných organizácií,
- Tvorba a realizácia – dizajn,
- Medzinárodné prezentácie a mobility – medziodborové projekty,
- Kultúrno-vzdelávacie aktivity v oblasti umenia,
- Aktivity nezávislých profesionálnych zoskupení v tradičnej kultúre,
- Aktivity rezidenčných centier,
- Mesto kultúry 2019.

Mesto kultúry 2019

V rámci programu Mesto kultúry 2019 fond podporí jedno mesto na Slovensku, v ktorom sa bude v priebehu roka 2019 odohrávať súbor umeleckých a kultúrnych aktivít, podujatí a prezentácií zameraných na rozvoj kultúry mesta a sprostredkovanie živej skúsenosti s rôznymi druhmi či formami súčasného umenia, najmä divadla, tanca, hudby, vizuálneho umenia, literatúry, medziodborových umeleckých aktivít, ako aj tradičnej kultúry, folklorizmu a neprofesionálneho umenia pre obyvateľov a návštevníkov. Hlavnou ambíciou fondu pri zavedení tohto programu je podpora dlhodobého rozvoja kultúry a umenia na miestnej úrovni. Vďaka

Program		Predbežná suma určená na prerozdelenie v rámci podprogramu	Počet členov odbornej komisie posudzujúcich žiadosti	Začiatok predkladania žiadostí	Uzavierka predkladania žiadostí	Termín zverejnenia rozhodnutia riaditeľa
Divadlo	1.1.3 Prehliadky, festivaly, súťaže – divadlo	200 000 EUR	5	22. 9. 2017	19. 10. 2017	18. 12. 2017
	1.1.4 Aktivity nezávislých divadiel a divadelných zoskupení	250 000 EUR				
	1.1.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – divadlo	80 000 EUR				
Tanec	1.2.2 Prehliadky, festivaly, súťaže, koncerty – tanec	100 000 EUR	5			
	1.2.3 Aktivity nezávislých tanečných zoskupení	150 000 EUR				
	1.2.4 Medzinárodné mobility a prezentácie – tanec	30 000 EUR				
Hudba	1.3.2 Festivaly, súťaže, koncerty – klasická a experimentálna hudba	500 000 EUR	5			
Medziodborové aktivity	1.6.2 Medziodborové podujatia	250 000 EUR	5			
	1.6.4 Medzinárodné prezentácie a mobility – medziodborové projekty, výskumné a vzdelávacie aktivity	80 000 EUR				
Podujatia, kultúrne centrá a časopisy	2.1 Veľké prehliadky, festivaly, súťaže	350 000 EUR	7			
	2.2.1 Aktivity väčších kultúrnych a umeleckých centier	900 000 EUR	7			
	2.2.2 Aktivity menších kultúrnych a umeleckých centier	400 000 EUR				
	2.2.3 Aktivity rezidenčných centier	100 000 EUR				

Praktické rady a odporúčania pre žiadateľov prezentovali zástupcovia Fondu na podporu umenia Jozef Kovalčík, Andrej Kotlárík a Anna Medvedová aj na októbrovom stretnutí pracovníkov regionálnych osvetových stredísk v Modre, ktoré zorganizovalo Národné osvetové centrum.

FOTO: Marie Kukulová Starovecká

prezentáciám rôznych foriem súčasného umenia a tradičnej kultúry by sa malo rozšíriť a zväčšiť existujúce miestne publikum, no rovnako by sa obyvatelia daného mesta mali prostredníctvom vzdelávacích a komunitných kultúrnych aktivít aktívne zapojiť do umeleckých a kultúrnych činností. Snahou fondu je tiež vyprovokovať konštruktívnu spoluprácu medzi podporeným mestom, zriaďovanými inštitúciami a neziskovým sektorom, ktorej výsledkom môže byť prax príkladná aj pre iné mestá na Slovensku a v zahraničí. Inými slovami, fond si kladie za cieľ to, aby sa vo vybranom meste stala kultúra počas jedného roka centrom záujmu obyvateľov, umelcov, kultúrnych pracovníkov a tiež politikov, pričom tento záujem by mal pretrvať čo najdlhšie obdobie.

Prvý termín: 19. 10. 2017

Prvá výzva vyhlásená na rok 2018 je určená pre podprogramy:

- 1.1.3 Prehliadky, festivaly, súťaže – divadlo,
- 1.1.4 Aktivity nezávislých divadiel a divadelných zoskupení,
- 1.1.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – divadlo,
- 1.2.2 Prehliadky, festivaly, súťaže, koncerty – tanec,
- 1.2.3 Aktivity nezávislých tanečných zoskupení,
- 1.2.4 Medzinárodné mobility a prezentácie – tanec,
- 1.3.2 Festivaly, súťaže, koncerty – klasická a experimentálna hudba,
- 1.6.2 Medziodborové podujatia.
- 1.6.4 Medzinárodné prezentácie a mobility – medziodborové projekty, výskumné a vzdelávacie aktivity,
- 2.1 Veľké prehliadky, festivaly, súťaže,
- 2.2.1 Aktivity väčších kultúrnych a umeleckých centier,
- 2.2.2 Aktivity menších kultúrnych a umeleckých centier,
- 2.2.3 Aktivity rezidenčných centier.

(fpu, red)

Čísla za rok 2017

- o podporu z fondu sa uchádzalo 4 488 projektov, z toho bolo 428 žiadostí o štipendium,
- celková žiadaná suma bola vo výške 38 985 731 eur,
- o projektoch rozhodovalo 34 odborných komisií, ktoré mali 182 členov,

Podporených bolo

- 232 žiadostí o štipendium v sume 999 322 eur,
- 2 639 žiadostí o dotáciu v sume 13 611 306 eur,
- spolu: 2 871 žiadostí v sume 14 610 628 eur.

Regionálne zastúpenie úspešných žiadateľov

Bratislavský kraj	35 %
Banskobystrický kraj	13 %
Žilinský kraj	12 %
Košický kraj	10 %
Nitriansky kraj	9 %
Prešovský kraj	9 %
Trenčiansky kraj	6 %
Trnavský kraj	6 %

Prehľad termínov predkladania žiadostí na rok 2018

30. 11. 2017

Podprogramy: 1.3.3 Festivaly, súťaže, koncerty – džez a iné žánre, 1.3.4 Aktivity nezávislých hudobných organizácií, 1.3.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – hudba, **4.4.2 Neprofesionálne umenie**, **4.5.2 Kultúrno-osvetové aktivity v oblasti tradičnej a miestnej kultúry**, **4.5.3 Kultúrno-vzdelávacie aktivity v oblasti umenia**, **4.6 Medzinárodné prezentácie a mobility v oblasti tradičnej kultúry, folklorizmu a neprofesionálneho umenia**

18. 12. 2017

Podprogramy: 5.1.2 Podujatia a vzdelávacie aktivity, 5.2.1 Vedecko-výskumná a prezentačná činnosť – múzeá, 5.3.1 Vedecko-výskumná a prezentačná činnosť – galérie

15. 1. 2018

Podprogram: 6.1.1 Mesto kultúry 2019 – prípravná fáza

14. 2. 2018

Podprogramy: 1.1.1 Tvorba a uvedenie javiskového diela – nezávislé divadlá, 1.1.2 Tvorba a uvedenie javiskového diela – zriaďované divadlá, 1.1.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – divadlo, 1.2.1 Tvorba a uvedenie javiskového diela – tanec, 1.2.4 Medzinárodné mobility a prezentácie – tanec, 1.3.1 Tvorba a šírenie hudobného diela, 1.3.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – hudba, 1.5.1 Tvorba a vydávanie umeleckej literatúry pre deti a mládež, 1.6.1 Tvorba, vydávanie, uvedenie medziodborového diela, 1.6.4 Medzinárodné prezentácie a mobility – medziodborové projekty, výskum a vzdelávacie aktivity

28. 2. 2018

Podprogramy: 1.5.3 Vydávanie prekladov umeleckej literatúry, 1.5.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – literatúra, 3.1.1 Výskum, publikačná a prekladateľská činnosť – divadlo, **3.1.2 Vzdelávacie aktivity – divadlo**, 3.2.1 Výskum, publikačná a prekladateľská činnosť – tanec, **3.2.2 Vzdelávacie aktivity – tanec**, 3.3.1 Výskum, publikačná a prekladateľská činnosť – hudba, **3.3.2 Vzdelávacie aktivity – hudba**,

3.4.1 Výskum, publikačná a prekladateľská činnosť – vizuálne umenie, 3.4.2 Vzdelávacie aktivity – vizuálne umenie, 3.5.1 Literatúra: Výskum, publikačná a prekladateľská činnosť, **3.5.2 Vzdelávacie aktivity – literatúra**, 3.6.1 Medziodborový výskum, publikačná a prekladateľská činnosť, **3.6.2 Medziodborové vzdelávacie aktivity**, 5.4.1 Odborné ošetrovanie zbierkových fondov, 5.4.2 Ochrana zbierkových fondov

15. 3. 2018

Podprogramy: 1.4.1 Tvorba a realizácia diel – vizuálne umenie, 1.4.5 Medzinárodné mobility a prezentácie – vizuálne umenie, 1.5.2 Tvorba a vydávanie pôvodnej slovenskej umeleckej literatúry, 1.6.3 – Tvorba multimediálneho diela – fáza A, 4.1.1 Inventarizácia, dokumentácia a šírenie informácií o tradičnej kultúre, **4.1.2 Výskum, publikačná a prekladateľská činnosť – tradičná kultúra a kultúrno-osvetová činnosť**, **4.1.3 Vzdelávacie aktivity pre odbornú verejnosť**, 4.2 Vznik a prezentácia tvorby, 4.3 Aktivity nezávislých profesionálnych zoskupení v tradičnej kultúre, **4.6 Medzinárodné mobility a prezentácie – tradičná kultúra a kultúrno-osvetová činnosť**

28. 3. 2018

Podprogramy: 5.1.1 Odborná činnosť knižníc a knižničná infraštruktúra, 5.1.3 Akvizícia knižníc, 5.2.2 Akvizícia múzeí, 5.3.2 Akvizícia galérií

20. 5. 2018

Podprogram: 6.1.2 Mesto kultúry 2019 – celoročné aktivity

Poskytnutá podpora

2016 – 14 330 390 €

2017 – 14 610 628 €

.....
Rozpočet na rok 2018

20
miliónov €

Výsledky podpornej činnosti – rok 2017

Program	Prijaté žiadosti	Žiadaná suma v EUR	Podporené žiadosti	Pridelená suma v EUR	Nepodporené žiadosti
Umenie	1 897	17 325 967	1 231	6 079 620	556
Podujatia a centrá	151	6 555 605	99	3 086 500	52
Výskum a vzdelávanie	578	3 593 550	215	927 857	201
Ľudová kultúra	968	6 172 326	655	2 123 800	274
Knižnice, múzeá, galérie	894	5 338 283	671	2 392 851	220
SPOLU	4 488	38 985 731	2 871	14 610 628	1 304

Program Kreatívna Európa a kultúrne dedičstvo

Výzvu na predkladanie projektov na nasledujúce obdobie už zverejnila aj Európska komisia v rámci svojho programu Kreatívna Európa. Týka sa financovania nadnárodných projektov spolupráce v súvislosti s Európskym rokom kultúrneho dedičstva 2018.

Myšlienka Európskeho roka kultúrneho dedičstva prvýkrát zaznela v roku 2014. Podľa Európskej komisie je bohatá národná, regionálna a miestna rozmanitosť Európskej únie jedinečným katalyzátorom výmeny informácií medzi ľuďmi všetkých vekových kategórií, sociálnych vrstiev a kultúr.

Najmä v čase, keď sú v niektorých konfliktných zónach svetové kultúrne poklady ohrozené a zámerne ničené, si kultúrne dedičstvo zaslúži svoj európsky rok. Navyše, ako hovorí eurokomisár pre vzdelávanie, kultúru, mládež a telovýchovu Tibor Navracsics, „viac ako spomienka na našu minulosť je európske kultúrne dedičstvo kľúčom k našej budúcnosti a musíme osláviť jeho rôznorodosť“.

„Európsky rok kultúrneho dedičstva bude príležitosťou na zvýšenie povedomia o sociálnom a hospodárskom význame kultúrneho dedičstva a na podporenie európskej výnimočnosti v tejto oblasti,“ povedal eurokomisár Navracsics.

Okrem toho kultúrne dedičstvo zohráva v EÚ silnú ekonomickú úlohu. V odvetví európskeho kultúrneho dedičstva je priamo zamestnaných vyše 300 000 ľudí a 7,8 milióna európskych pracovných miest je nepriamo spojených so zachovávaním a propagovaním kultúrneho dedičstva cez oblasti cestovného ruchu, stavebných prác a doplnkových služieb ako doprava, tlmočnícky servis, údržba a zaistovanie bezpečnosti a ochrany. Napríklad vo Francúzsku v roku 2011 kultúrne dedičstvo prinieslo zisk vo výške 8,1 miliardy eur prostredníctvom múzeí, prevádzky historických pamiatok a budov a sprístupnením turistických zaujímavostí, knižníc a archívov.

Rok kultúrneho dedičstva bude príležitosťou zdôrazniť význam európskej kultúry a toho, čo môže EÚ urobiť v oblasti konzervácie, digitalizácie, zlepšenia infraštruktúry, výskumu a rozvoja zručností – ide len niekoľko oblastí financovaných cez program.

Hlavnými cieľmi podpory projektov nadnárodnej kultúrnej spolupráce je podporovať pohyb kultúrnych diel a nadnárodnú mobilitu kultúrnych a kreatívnych subjektov, najmä umelcov.

Oprávnení žiadatelia: organizácie so sídlom v jednej z krajín zúčastňujúcich sa na podprograme Kultúra, ktoré majú k termínu na predkladanie žiadostí prax aspoň 2 roky. Projekty by sa mali začať v období od januára do septembra 2018 a môžu trvať najviac 24 mesiacov.

Na európsky rok bude k dispozícii finančné krytie vo výške 8 miliónov eur.

Termíny

22. 11. 2017 – Projekty spojené s Európskym rokom kultúrneho dedičstva 2018

18. 1. 2018 – Projekty európskej spolupráce – projekty menšieho rozsahu a projekty väčšieho rozsahu

Hlavné ciele Európskeho roka kultúrneho dedičstva:

- podpora kultúrnej rozmanitosti, medzikultúrneho dialógu a sociálnej súdržnosti;
- zdôraznenie ekonomického prínosu kultúrneho dedičstva pre odvetvie kultúry a kreatívny priemysel vrátane malých a stredných podnikov, ako aj pre miestny a regionálny rozvoj;
- zdôraznenie úlohy, ktorú kultúrne dedičstvo zohráva vo vonkajších vzťahoch EÚ vrátane predchádzania konfliktom, zmierenia po konfliktoch a obnovy zničeného kultúrneho dedičstva.

(ced, red)

Príklad: Haliganda v projekte Brave Kids

Občianske združenie Haliganda ako jeden zo siedmich partnerov projektu Brave Kids založeného na princípe deti učia deti získalo na rok 2017 grant 57 905 eur. Hlavným organizátorom je poľské združenie Song of the Goat Theatre Association. Brave Kids je projekt, ktorý v sebe spája sociálnu inklúziu, neformálnu edukáciu, performance a princípy živej knižnice. Deti z rôznych štvrtí, rôznych krajín spoločne pracujú pod vedením profesionálnych umelcov a tvoria spoločné dielo, pri ktorom nejde len o výsledný tvar, ale o to, aby sa naučili vzájomnému rešpektu, poznali iné kultúry, stali sa tolerantnými. Celkove v kategórii Projekty európskej spolupráce získalo v roku 2017 podporu vo výške 293 072 eur 6 slovenských organizácií zapojených do 5 projektov. Okrem Haligandy to boli organizácie Záhrada - Centrum nezávislej kultúry, Creative Industry Košice, A4 – Asociácia združení pre súčasnú kultúru, Machaon International, Annogallery. Úspešnosť v kategórii Projekty väčšieho rozsahu bola 12,71 %, v kategórii Projekty menšieho rozsahu 17,04 %.

Traditional Slovak Heritage Tour: Spiš, deň ôsmy

TEXT: Ing. PETER KOČALKA ■ FOTO: ARCHÍV NOC A PIXABAY.COM

Začiatkom decembra sa v Miláne uskutoční konferencia, na ktorej zástupcovia Európskej komisie slávnostne otvorí Európsky rok kultúrneho dedičstva 2018. Od okamihu, ako sa rozhodlo o jeho vyhlásení, sa vo vzájomnej komunikácii členských štátov Európskej únie stalo veľmi frekventovaným anglické slovo heritage (dedičstvo) a tiež slovné spojenie heritage tourism. Práve na jeho rozbehnutie má Slovensko vďaka svojej úžasnej histórii a prírode a vďaka množstvu grantových programov vyhlásených pri príležitosti Európskeho roka kultúrneho dedičstva momentálne veľkú šancu.

Najvýznamnejšou časťou kultúrneho dedičstva na Slovensku je pamiatkový fond, ktorý zahŕňa národné kultúrne pamiatky (hrady, zámky, kaštiele, sakrálné stavby, meštianske domy, pamiatky ľudového staviteľstva, technické pamiatky) a pamiatkové územia. Prvé tri slovenské lokality boli do zoznamu svetového dedičstva zapísané v roku 1993: Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia, Spišský hrad a pamiatky okolia a rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec. V roku 2000 bol do zoznamu svetového dedičstva zapísaný Bardejov a v roku 2008 drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka. Lokalita Spišský hrad a pamiatky okolia bola v roku 2009 rozšírená o územie historického jadra mesta Levoča s dielom Majstra Pavla a bol zmenený jej názov na Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia. Spolu s jaskyňami Aggteleckého krasu a Slovenského krasu tvoriacimi našu spoločnú lokalitu s Maďarskom (zápis 1995, rozšírenie 2000) a karpatskými bukovými pralesmi a starými bukovými lesmi Nemecka (lokalita spoločná s Ukrajinou a Nemeckom, zápis 2007, rozšírenie 2011), ktoré reprezentujú prírodné dedičstvo, má dnes Slovensko na zozname svetového dedičstva 7 lokalít. V reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO sú zapísané fujara (2008), terchovská muzika (2013), gajdošská

Čo ponúka Spiš

Spišský región cestovného ruchu zahŕňa okresy Spišská Nová Ves, Gelnica, časť okresu Rožňava, obce Dedinky a Stratená. Na jeho území sa nachádzajú nasledujúce turistické lákadlá:

- pamiatky UNESCO: Spišský hrad a podhradie (Levoča, Žehra);
- kultúrno-historické pamiatky vojenského, civilného a náboženského charakteru;
- Národný park Slovenský raj – prístupné tiesňavy, rokliny, vodopády, jaskyne (Dobšinská ľadová jaskyňa zapísaná v UNESCO), vodné plochy pre rôzne turistické využitie, Kláštorisko ako jediné turistické stredisko uprostred NP;
- krajinársky hodnotné turistické lokality, chodníky, náučné chodníky, cykloturistické trasy;
- NATURA 2000, chránené vtáčie územie;
- pamiatky gotiky a banského priemyslu;
- historické námestia (Spišská Nová Ves – najvyššia kostolná veža v SR);
- výborné železničné spojenie po trati č. 180 Žilina – Košice;
- 90 % lesy, fragmenty pralesa, nenarušeného prírodného lesa, rozhodujúca časť turistických chodníkov vedie lesom;
- hodnotné lúčne spoločenstvá, trávnaté porasty najmä v južnej a západnej časti Slovenského raja.

kultúra (2015), bábkarstvo na Slovensku a v Čechách (2016).

Na kultúrnom dedičstve stavajú svoju reklamu aj cestovné kancelárie, ktoré ponúkajú zahraničným klientom pobyty na Slovensku. Na ilustráciu citát z jednej webovej stránky ponúkajúcej Traditional Slovak Heritage Tour: „Ak chcete navštíviť pôvabné mestá, historické pamiatky a spoznať krásnu krajinu, vydajte sa s nami za históriou a kultúrou na tajomné miesta strednej Európy. Počas výletu po Slovensku sa vrátite do čias rozvoja stredovekých miest, hradov, spoznáte kultúru a tradície tejto krajiny. Hajlajty: Špania Dolina – výroba čipiek, Oravský zámok, Vysoké Tatry, Banská Štiavnica, Spišský hrad – návrat do stredoveku, Levoča – najväčší drevený oltár na svete, Bardejov – stredoveký klenot, Košice – Dóm svätej Alžbety, lekcia varenia – bryndzové halušky, predstavenie tradičného slovenského hudobného nástroja fujary.“

Podľa Svetovej rady cestovného ruchu je cestovný ruch odvetvie, ktoré pomáha miestnemu rozvoju tým, že vytvára pracovné príležitosti, zvyšuje príjem obyvateľov a stimuluje kapitálové investície prostredníctvom nových podnikateľských príležitostí.

Cestovný ruch sa však nemôže vnímať ako všeliek na všetky ekonomické choroby ani regulovať čisto len pravidlami trhu bez strategického vedenia, pretože by zapríčinil zdevastovanie presne tých

elementov, ktoré tento rast vyvolali na počiatku.

Na vzťah medzi rozvojom cestovného ruchu a ekonomickým rastom existujú tri pohľady. Prvý, v angličtine označovaný *tourism-led growth hypothesis*, predpokladá, že rozvoj turizmu je dôležitým impulzom pre ekonomický rast, a teda že rozvoj cestovného ruchu vedie k ekonomickému rastu.

Druhý, v angličtine označovaný *growth-led tourism hypothesis*, naopak predpokladá, že ekonomický rast je impulzom na rozvoj cestovného ruchu. Tretí je strednou cestou medzi predchádzajúcimi dvoma a predpokladá, že ekonomický rast a rozvoj cestovného ruchu nie sú takto vzájomne podmienené.

Región cestovného ruchu

Na rozdiel od územnosprávnych regiónov je región cestovného ruchu podľa vládneho dokumentu Regionalizácia cestovného

ruchu Slovenskej republiky vymedzená časť územia, ktorá sa vyznačuje relatívne homogénnymi podmienkami na rozvoj cestovného ruchu a možnosťami ich využitia. Predpokladmi pri vymedzení územia do regiónov cestovného ruchu sú podobnosť prírodných a antropogénnych podmienok, geograficko-prírodné hranice, spoločný vývoj, analogické funkcie územia pre cestovný ruch, určitá minimálna veľkosť územia, vnútorné väzby v rámci regiónu, ktoré sú silnejšie ako väzby mimo územia regiónu, predpoklad stotožnenia miestnych aktérov s vymedzeným regiónom, spoločný prístup a infraštruktúra, spoločná ponuka cestovného ruchu atď.

K regiónom cestovného ruchu patrí aj Spiš. Ten je častým lákadlom cestovných kancelárií práve vďaka tomu, že je ukážkou kultúrneho dedičstva. Ako však tento svoj potenciál dokáže región využiť v praxi?

Spiš

V úvode spomínaná cestovná kancelária vyhradila na návštevu Spiša ôsmy deň pobytu zahraničných turistov na Slovensku. Pamiatkami, ktoré navštívili, a všetkým, čo videli, boli očarení. To však na plné využitie možností, ktoré ponúka v oblasti cestovného ruchu, nestačí. V nasledujúcej časti preto rozoberieme, čo ešte treba v regióne zlepšiť a na čo by mohli prípadne miestne združenia a organizácie využiť granty.

Podľa dokumentu Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike je spišský región cestovného ruchu regiónom vysokej priority a zahŕňa tri subregióny: Slovenský raj, sústredenie pamiatok UNESCO a lyžiarske stredisko Plejsy. V dlhodobom horizonte má tento región cestovného ruchu medzinárodný význam. V spišskom regióne cestovného ruchu je spolu 1 251 národných kultúrnych

Silné a slabé stránky

PLUSY

- + primárna ponuka vhodná na rozvoj celoročného cestovného ruchu;
- + diverzita atraktivít pre rôzne cieľové skupiny;
- + priaznivá cenová úroveň služieb cestovného ruchu pre zahraničných návštevníkov;
- + výskyt troch subregiónov (Slovenský raj, sústredenie pamiatok UNESCO a lyžiarske stredisko Plejsy);
- + existencia oblastných organizácií cestovného ruchu;
- + výskyt prírodných (aj národných prírodných) pamiatok a chránených areálov;
- + kultúrne a historické pamiatky, múzeá a prírodné expozície;
- + podmienky na pešiu turistiku;
- + sieť cyklistických trás;
- + zoologická záhrada v Spišskej Novej Vsi;
- + priaznivé podmienky na zjazdové lyžovanie;
- + koncentrácia národných kultúrnych pamiatok, dve pamiatkové rezervácie a osem pamiatkových zón;
- + hrady, zámky a zrúcaniny (Spišský hrad, kaštieľ a letohrádok Dardanely v Markušovciach, Marcelov hrad v Hrabušiciach, zrúcanina hradu v Gelnici a iné);
- + pamiatky zapísané v zozname UNESCO (Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia);
- + počet organizovaných podujatí a ich rôznorodosť (trhy, gastronomické, kultúrne, hudobné, cirkevné podujatia).

MÍNUSY

- výrazné a viditeľné sociálne problémy obyvateľstva;
- nedostatočná jazyková a odborná vybavenosť personálu;
- nedostatočná starostlivosť o kultúrne dedičstvo;
- nedostatky pri podaní informácií a prezentácii regiónu smerom k návštevníkom;
- nedostatočný rozsah a úroveň ubytovacích kapacít a ostatných zariadení cestovného ruchu;
- v regióne sa nenachádza ani jeden sieťový hotel (z 39 sieťových hotelov na Slovensku);
- nevyhovujúca kvalita dopravnej infraštruktúry (nedokončené diaľnice, zlý stav ciest 1. a 2. triedy);
- nízka kvalita železničnej infraštruktúry (nevyhovujúce železničné stanice a pod.);
- v niektorých oblastiach nedostatočné zaistenie bezpečnosti;
- nedostatok kapitálových investícií.

Majster Pavol z Levoče: Posledná večera (foto: commons.wikimedia.org)

V spišskom regióne cestovného ruchu sú dve pamiatkové rezervácie – jednou z nich je mestská pamiatková rezervácia Levoča.

pamiatok, dve pamiatkové rezervácie – mestská pamiatková rezervácia Levoča a mestská pamiatková rezervácia Spišská Kapitula – a osem pamiatkových zón: Spišská Nová Ves, Gelnica, Spišské Vlachy, Spišské Podhradie, Markušovce, Smolník, Nižné Repáše a Torsky.

Napriek všetkým spomínaným predpokladom a plusom však cestovný ruch v regióne svoje možnosti dostatočne nevyužíva.

Napríklad v roku 2013 bol počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v spišskom regióne cestovného ruchu 4 512, čo je podpriemer dokonca aj v rámci východného Slovenska, a ani tento počet sa dostatočne nevyužíval.

V regióne je nedostatočná infraštruktúra, nedostatočné dopravné značenie, ktoré najmä zahraničným návštevníkom môže spôsobovať problémy. Najlepšie turisticky označené sú pamiatky zapísané v zozname UNESCO.

Dobrých reštaurácií nie je v regióne veľa a ich hľadanie si vyžaduje dosť času.

.....

**Svetové dedičstvo
predstavuje jedinečnú
hodnotu, ktorá presahuje
národné hranice a je dôležitá
pre súčasné a budúce
generácie celého ľudstva.
Jeho permanentná ochrana
má najvyššiu dôležitosť
v medzinárodnej komunite
ako celku.**

Dohovor o ochrane svetového
kultúrneho dedičstva,
Paríž 1972

.....

Destinačný manažment

Silnou stránkou je existencia oblastných organizácií cestovného ruchu, ktoré sa venujú destinačnému manažmentu. Vďaka modernejším prístupom k manažovaniu a marketingu turizmu sa dnes tieto organizácie považujú za najrozvinutejšiu formu riadenia

cestovného ruchu. Destinačný manažment existuje na Slovensku pomerne krátko a je v ňom zapojený len malý počet podnikateľov, samospráv a iných členov.

Oblastné organizácie majú slúžiť ako združovatelia členov, ktorí spájajú svoje zdroje v záujme čo najefektívnejšej propagácie a riadenia vývoja v cieľovom mieste, a okrem toho majú plniť mnoho ďalších funkcií v záujme všetkých členov. V spišskom regióne cestovného ruchu pôsobia tri oblastné organizácie cestovného ruchu. Niektoré obce a mestá nachádzajúce sa v spišskom regióne cestovného ruchu sú členmi týchto oblastných organizácií: Spiš; Tatry – Spiš – Pieniny a Slovenský raj. Organizácie, ktoré majú členov zo spišského regiónu, sa združujú v krajských organizáciách Košický kraj a Severovýchod Slovenska.

Otázkou je, či sú vzhľadom na relatívne malé územie spišského regiónu cestovného ruchu potrebné až tri oblastné organizácie cestovného ruchu a či dokážu efektívne distribuovať prostriedky,

Momentálne sa už sezóna na Spišskom hrade skončila.

ktoré získavajú od členov na svoju činnosť. Už v roku 2011 zástupcovia ministerstva dopravy, pod ktoré patrili aj cestovný ruch, skonštatovali, „že existujúce združenia realizujú množstvo prospešných aktivít, ale sú veľmi rozdrobené, majú rôzne koncepcie, stratégie aj motívy existencie a činnosti“.

Šance

Región má z hľadiska cestovného ruchu rezervy najmä v kvalite a komplexnosti ponúkaných služieb. Žiadne zastúpenie tu napríklad nemajú sieťové hotely a napriek veľmi vhodným podmienkam absentujú

aj dnes veľmi vyhľadávané boutique hotely. Využitie silnej stránky regiónu, ktorou je zaujímavá a hodnotná architektúra (historické budovy v Levoči či Spišskom Podhradí), aj na komerčné účely by prinieslo efekt aj pre lokálnu ekonomiku. Navyše existencia boutique hotelov by nepochybne zvýšila tlak na kvalitu ponúkaných služieb v celom regióne, keďže organizácie združujúce boutique hotely, akou je napríklad aj Small Luxury Hotels of the World, kontrolujú svojich členov prepracovaným systémom kontroly a využívajú svoje dlhoročné skúsenosti a marketing v prospech svojich členov.

Najväčším lákadlom pre turistov je Spišský hrad, miestni podnikatelia by však mohli lepšie využiť aj panorámu tohto úžasného monumentu – napríklad ponukou zoskoku padákom v jeho blízkosti alebo kaviarňami s výhľadom na hrad.

Spišský región cestovného ruchu je na území, na ktorom nie je priemysel veľmi rozvinutý, na druhej strane sa tam sústreďuje veľké hmotné aj nehmotné kultúrne dedičstvo. A práve ono by malo byť impulzom na ekonomický rozvoj regiónu. Vynikajúcou šancou využiť to je práve nadchádzajúci Európsky rok kultúrneho dedičstva.

LITERATÚRA A POUŽITÉ ZDROJE:

- Cunha, S. K., Da Cunha, J. C. 2005. Tourism Cluster Competitiveness and Sustainability: Proposal for a Systemic Model to Measure The Impact of Tourism on Local Development, <http://search.proquest.com/docview/1448250277?accountid=17223>
- Dočkal, V. Ústřední pojmy regionální politiky EU. Středoevropské politické studie, Číslo 1, ročník VI, 2004, <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=192>
- Gúčík, M. a kol. 2004. Krátky slovník cestovného ruchu, Banská Bystrica : Slovensko-švajčiarske združenie pre rozvoj cestovného ruchu, 2004. 175 s. ISBN 80-88945-73-9.
- Gúčík, M. 2011. Cestovný ruch. Politika a ekonómia. Banská Bystrica: DALI-BB, 2011. 188 s. ISBN 978-80-89090-98-3.
- Horváthová, J. 2011. Problém turizmu na Slovensku je v systéme. (online TREND Holding, 2011, www.etrend.sk/relax/problem-turizmu-na-slovensku-je-v-systeme-2.html)
- Kučerová, J., Makovník, T. 2009. Regional Tourism Policy In Slovakia. E+M Ekonomie a Management, (1), 6-13, <http://search.proquest.com/docview/195459248?accountid=17222>

- Kuhn, I., Tomášová, P. 2011. Úvod do destinačného manažmentu, 79 s. <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=122481>
- Odhiambo, N. M. (2012). Is Tourism Development an Engine for Economic Growth? The Zambian Experience. Economics, Management and Financial Markets, 7(4), 87-100, <http://search.proquest.com/docview/1326326744?accountid=17223>
- Orieška, J. 2010. Služby cestovného ruchu I. a II, Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2010. 150 s. ISBN 978-80-10-01831-4, 175 s. ISBN 978-80-10-02030-0.
- Predpis č. 277/2008 Z. z. Vyhláška Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia pri ich zaradovaní do kategórií a tried
- Predpis č. 91/2010 Z. z. Zákon o podpore cestovného ruchu
- Stratégia rozvoja cestovného ruchu SR do roku 2020, Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky
- Zhang, J., Madsen, B., Jensen-Butler, C. 2007. Regional economic impacts of tourism: The case of denmark. Regional Studies, 41(6), 839, <http://search.proquest.com/docview/208883777?accountid=17223>

METODICKÉ LISTY

■ FOTO: PIXABAY.COM

Škola hrou je najlepším prostriedkom, ako deti niečo naučiť – napríklad vnímať krásu hudby a zároveň ich motivovať k pohybu. Ideálnym prostriedkom sú hudobno-pohybové hry spojené s rozprávaním príbehov a využitím detskej obrazotvornosti. Nasledujúce hudobno-pohybové hry sú určené pre deti vo veku od 6 do 10 rokov a vybrali sme ich z podkladov zozbieraných Národným osvetovým centrom. Každú hru si treba vopred dobre premyslieť a začínať pozorným počúvaním hudby. Úvod do hry – rozprávanie obsahu – je dôležitý pre prebudenie detskej fantázie a umožňuje deťom podieľať sa svojimi nápadi na konečnom výsledku.

Ty a ja, my dvaja

ALLEGRETTO

Ty a ja, my dva-ja, prechádzame sa, prechádzame
sa sa sa, prechádzame sa sa sa, ty a ja, my dvaja
prechádzame sa. Ty mi po-daj pra-vú,
ty mi po-daj ľa - vú, ty mi po-daj
o - bi-dve a prechádzame sa.

Chlapci a dievčatá idú vo dvojiciach (pároch) po kruhu, držiac sa za vnútorné ruky: ľavými bokmi sú do kruhu. Vonkajšie ruky si dajú vbok.

Pesnička sa spieva dvakrát, až sa všetci vystriedajú.

1. – 4. takt: deti chádzou postupujú po obvode kruhu.

5. – 12. takt: môže pokračovať ako 1. – 4. takt. Obmena: všetci urobia čelom vzad. Páry sa pri obrate pustia, po obrate sa znovu chytia a postupujú po kruhu opačným smerom. Na slová „sa, sa“ v poldrepe zadupkajú.

13. – 14. takt: tanečníci sa zastavia a obrátia sa čelom k sebe.

Podajú si pravé ruky, zahojdajú nimi. Pustia sa.

15. – 16. takt: dievčatá podajú ľavú ruku tanečníkom stojacim vedľa ich pôvodných. Zároveň urobia úkrok, aby pri podávaní ruky stáli oproti novému tanečníkovi. Pohojdávajú pri tom rukami.

17. – 18. takt: dievča sa úkrokom opäť posunie k ďalšiemu tanečníkovi, ktorému podá obe ruky a pohojdá nimi.

19. – 20. takt: pustia si vonkajšie ruky, vnútornými sa držia a chádzou začnú postupovať opäť po obvode kruhu. Celý tanec sa opakuje.

My sme dobrí kamaráti

ALLEGRETTO

My sme dobrí ka-ma-rá-ti, my sa má-me veľmi ra-di,
na se-ba sa u-sme-jeme k ďalšiemu sa posu- nieme.

Tanečníci utvoria kruh striedavo chlapec – dievča.

Chlapec stojí za dievčatom a drží ho za obidve ruky vo výške ramien. Sú obrátení plecami do kruhu. Pesnička sa spieva viackrát, kým sa všetci vystriedajú.

1. – 2. takt: obidvaja tanečníci urobia dva dlhé prísunné kroky vľavo.

3. – 4. takt: to isté vpravo.

5. takt: chlapec otočí dievča vľavo a usmejú sa na seba.

6. takt: chlapec otočí dievča vpravo.

7. takt: chlapec podvráta dievča pod svojou pravou rukou a pošle ho za seba do rúk tanečníka, ktorý stojí za ním. Takto vždy postupujú tanečnice po ukončení piesne o jedného tanečníka dozadu.

Sliačanský kečkuvanec

Hudobne: pochodové tempo

Pohybovo: striedanie chôdze v rôznych polohách, skoku a behu.

Rozprávanie na úvod: Ide o starý liptovský tanec, ktorý sa tancoval predovšetkým na svadbách, ale aj na muzike. Deťom treba najprv opísať, čo sa pri tejto hre deje. Výzvou na začiatok bolo zvolanie jedného z chlapcov: „Ide sa na kečkuvanec!“ Ostatní sa rýchlo stavali zaňho, lebo kto sa skrýval alebo pričil, dostal od neho remencom. Keď boli všetci pochytení v zástupe, začala hrať hudba a zástup sa pohol – postojacky, čupiačky, drepiačky, skackajúc na jednej nohe, chodiac i behajúc – podľa toho, ako išiel prvý. Ten sa ešte navyše usiloval vyháňať a remencom vyšľahať posledného, ktorý uhýbal, ako vedel, no pustiť sa nesmel.

Pohybová príprava: 1. takt: krok pravou nohou vpred s poklesom do podrepu, krok ľavou nohou vpred so zdvihom. 2. takt: napodobňovanie krívania, knísania zboka nabok, krok pravou nohou s poklesom – ľavá je skrčmo polozanožená, zdvih – ľavú poloprednožiť. To

isté opačnou nohou, pravú nohu skrčiť. 3. takt: poskokom na ľavej pravú dať do unoženia – zopakovať. Telo je pri tomto motíve nachýlené doľava. Po určitom čase prvý – a za ním ostatní – preskočí na pravú nohu a ľavá sa krčí a vystiera. 4. takt: preskokom na pravú ľavú zo skrčenia dať do unoženia a zopakovať opačnou nohou. 5. takt: krok v drepe alebo podrepe pravou nohou, to isté ľavou a zopakovať. 6. takt: v drepe skočnom skok šikmo dopredu doprava, skok šikmo dopredu doľava, zopakovať. 7. takt: prekrížený krok pravou, poskokom ľavú pokrčiť vytočene. Zopakovať opačnou nohou. 8. takt: preskokom pravú skrčiť polozanožmo, poskokom pravú poloprednožiť, to isté opačnou nohou. 9. takt: preskok na pravú nohu skrížmo pred ľavú – ľavú skrčiť zanožmo vtočene, to isté opačnou nohou, úkrok pravou, príkrok ľavou. 10. takt: skočne drep, skočne podrep – ľavú unožiť. Po čase si nohy môžu vymeniť úlohy, prípadne aj po každom takte. 11. takt: krok pravou šikmo dopredu doprava – trup nahnúť doprava, krok ľavou šikmo – trup nahnúť doľava a zopakovať. Ukláňanie možno urobiť aj na opačné strany, ako robia kroky nohy.

Sprievodné piesne:

$\text{♩} = \text{asi } 140$

Tan-cu-vau som a spie-vau som zve-se-la, zve-se-la,
zve-se-la, zve-se-la a hned' zamnou hr-ba-lú-di
le-te-la, le-te-la, le-te-la, le-te-la!

Tancuvau som a spievau som zvesela, zvesela, zvesela,
zvesela a hned' za mnou hŕba ľudí letela, letela, letela!
Uderili Kostolania na buben, na buben
a Vyšňania utekali s kozubem, s kozubem.
Urobili Kostolania koryto, koryto

A Vyšňania nevedeli, čo je to, čo je to.
A ten Cigán dach pobíjou, ajuju, ajuju
A ja som sa naňho dívau, ajuju, ajuju!
Zlomila sa Cigánovi tá lata, tá lata,
bacnu Cigán s toho dachu do blata, blata.

$\text{♩} = 160$

Ke-by som ja kri-vý ne-bou še-tkým by som predok viedou,
a-le-ž som kri-vý, na-nič, majú ma diev-ča-tá za nič!

Keby som ja krivý nebou,
šetkým by som predok viedou,

ale že som krivý, nanič,
majú ma dievčatá za nič!

*Keď som ja bou mládenečkom,
chodievau som pod perečkom.
Pod perečkom, pod zeleným,
za klobúčkom zamatovým.*

*Keď som ja k vám chodievau,
psíček do mňa brechávavau,
hádzau som mu z chleba kôrky,
by ma pustiu do komôrky.*

*Do komôrky som sa dostau,
s vašou cêrou som si pospau.
Ona bola taká pyšná,
ani za mnou von nevyšla.*

Kolotoč

Úlohou tejto hry je poznávať a precvičiť hudobnú aj pohybovú zložku.

Hudobne: Charakter hudby je veselý, tempo mierne rýchle – zrýchľovanie a spomaľovanie tempa, polovičná doba.

Pohybovo: veselý charakter pohybu, mierne rýchle tempo, zrýchľovanie a spomaľovanie pohybu, plynulý pohyb, správna orientácia v priestore.

Na úvod sa s deťmi pohovárime, ako kolotoč predvedieme – zvolíme si, či tam budú hojďacie kone, vlak, hojďacie stoličky... Deti môžu uplatniť aj vlastné nápady, ale musia ukázať, ako to predvedú pohybom.

Pohybová príprava: Postupne precvičíme všetky pohyby hodiace sa na hru. Napríklad rýchlejší drobný beh na celom chodidle, otáčanie dvojíc alebo trojíc v behu (v malom krúžku), beh striedavo so skloneným trupom, obiehajúce prekážok, prebiehanie tunelom, zrýchľovaný a spomaľovaný beh, beh v dvoch-troch sústredených kruhoch v správnych vzdialenostiach (vzdialenosť neporušovať ani v kruhoch, ani medzi jednotlivcami), plynulé perovanie v kolenách...

Hudobná príprava: Deťom prehráme skladbu najmenej dvakrát. Potom sa ich pýtame, či bola hudba veselá, smutná, živá alebo pokojná. Pred ďalším opakovaním sa opýtame, či je niekde tempo rýchlejšie alebo pomalšie. Zvyčajne to deti hneď nespoznajú, preto im to uľahčíme tým, že tleskajú všetko, čo počujú. Pretože sa tleskanie na začiatku zrýchľuje alebo na konci spomaľuje, deti si ľahšie uvedomia, že tempo nie je všade rovnaké. Potom tleskajú metrum skladby a trvanie polovičnej doby znázorňujú viazaným pohybom. (Na prvú dobu tlesknú, ale pohyb

vedú ďalej.) Začínajú presne na prvú dobu, ktorá sa v hre ľahko zdôrazní. Skončenie skladby v druhej dobe v takte označia deti vztykom, ak sedia, alebo dupnutím, ak stoja.

Nácvik: Postupujeme od najľahšieho spôsobu k zložitejšiemu. Hra má niekoľko variantov, ktoré docieľujeme rôznym kombinovaním pohybových prvkov. Základným a charakteristickým prvkom v „kolotoči“ je neprerušovaný pohyb a plynulé otáčanie. Použijeme preto prvky otáčania v každom variante, aspoň ako stredu kolotoča (menšie 1-2 kruhy točiace sa protismerne). V hre uplatníme pohybovú pohotovosť a disciplínu detí tým, že pri zmene predvedenia (po skončení hry) niekoľkokrát (2-3-krát v určitom rytme, ktorý si deti vopred vypočujú) zazvoníme. Deti musia urobiť výmenu rýchlo, ale bez strkania a ťahania, bez nervozity a ticho. Musia však vopred vedieť, kde bude v kolotoči ich miesto a čo majú robiť. Kolotoč je zábavná hra, vyžaduje si však veľkú disciplínu detí a dobrú orientáciu v priestore. V prípade najmladších detí treba na začiatku vynechať zrýchľovanie – deti začínajú až v piatom takte – na pokyn.

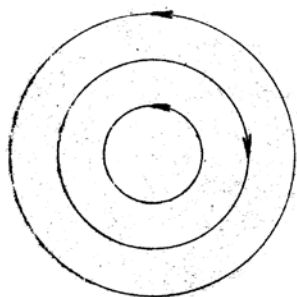
Úlohou hry je, aby deti i v zaujatí presne dodržiavali jej pravidlá dané hudbou. So staršími deťmi preberieme tiež takt, rytmus skladby a necháme ich, aby dirigovali (taktovaním) celú skladbu i so všetkými predpísanými zmenami. Dirigujú všetky deti súčasne.

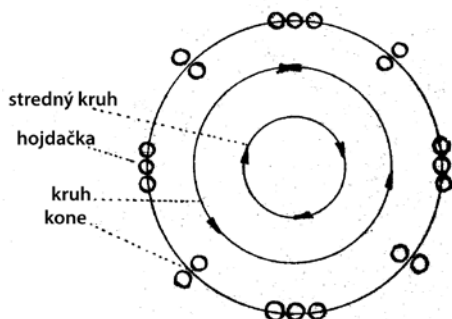
KOLOTOČ

Veselo – nie príliš rýchlo

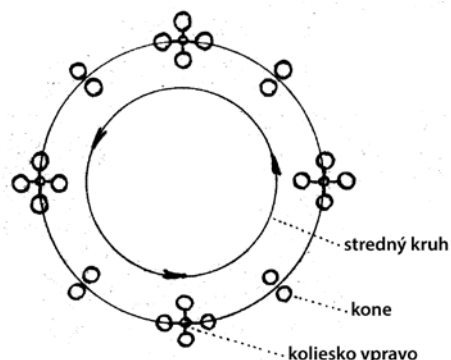
The musical score for 'KOLOTOČ' is written in 2/4 time and the key of D major (indicated by two sharps). It consists of five systems of two staves each. The tempo is marked 'Veselo – nie príliš rýchlo'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like 'mf' and 'p'. The piece concludes with a 'rit.' (ritardando) marking and a final chord.

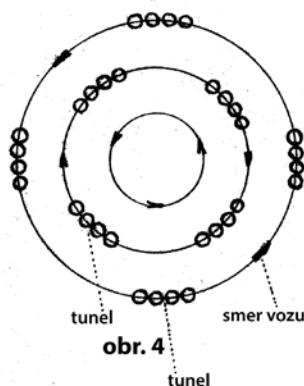
obr. 1

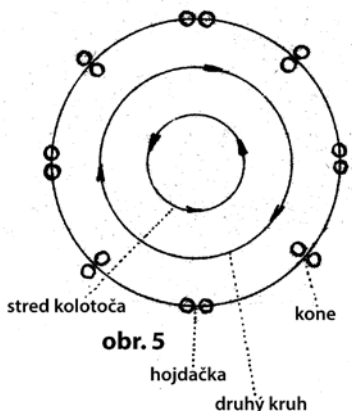
obr. 2

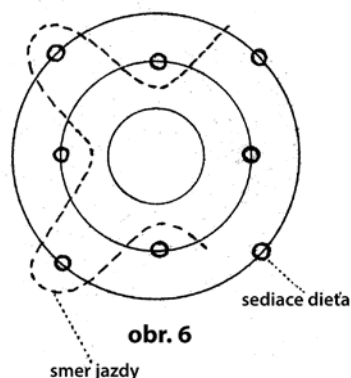
obr. 3

obr. 4

obr. 5

obr. 6

Vrabce

Hudobne hra učí poznávať a precvičovať živý, hravý charakter hudby, ostré staccato, rytmus osmín a štvrtín, pauzy, ľahké rytmické motívy a formu (polovičný a celý záver).

Pohybovo precvičuje hra Vrabce úsečné pohyby, striedanie rôznych rytmizovaných pohybov, prerušovaný pohyb, koordináciu pohybov, včasný nástup skupín (podľa viet a častí skladby), orientáciu v priestore.

Predprípravou na samotnú hru je rozprávanie a opisovanie správania vrabcov – roztopašnosť, čvrikanie, prilietanie a odlietanie kŕdľov, zobkanie omrvínek...

Pohybová príprava: ľahké odperované vrabčie skoky, to

isté v drepe, rýchly drobný beh s upažením (s uvoľneným zápästím), pohyby ruky v zápästí a jemné klepanie zahnutým ukazováčikom o zem, pohyby paže a ramien naznačujú trepanie krídel.

Hudobná príprava: Deti si skladbu v pokoji vypočujú, potom tleskajú jej rytmus. Skladba sa začína trilkom. „Čo robia vrabce? Sedia ešte alebo letia?“ Deti naznačujú (v sede) iba rukou let a potom sadnutie. Napokon tleskajú metrum.

Hra má niekoľko variantov. Najmenšie deti ju cvičia jednoducho (letí, zobe, skáče) vždy po vetách lebo celá jedna časť sa robí rovnako, druhá inak. Staršie deti skoky rytmizujú alebo len robia v štvrtinovom rytme (metrum). Hra je hlavne rytmickým cvičením (v ťažšom predvedení).

VRABCE

Živo

The musical score is written on five systems of two staves each. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The tempo marking 'Živo' is at the top left. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The first system begins with a piano (*p*) dynamic and a 'trumpet' marking. The second system includes a 'staccato' marking. The third system features a 'tra.' (trumpet) marking and a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The fourth system continues the melodic and harmonic development. The fifth system concludes with a final cadence and a 'tra.' marking. The notation is handwritten and includes many accidentals and slurs.

SRNKY

Mierne tempo

The musical score is for a piece titled "SRNKY" in G major (one sharp) and 2/4 time, marked "Mierne tempo". It consists of six systems of two staves each. The first system includes the instruction "staccato - nie príliš ostré" (staccato - not too sharp) with a staccato symbol. The melody in the right hand is a continuous eighth-note pattern: G4-A4-B4-A4-G4, A4-B4-A4-G4, B4-A4-G4, A4-B4-A4-G4. The left hand provides a harmonic accompaniment with chords and single notes. The piece concludes with a double bar line and repeat signs in the final system.

Srnky

Hudobne hra učí poznávať a precvičovať pokojný charakter hudby, nie príliš ostré staccato, dôraz na hudobný povel na zmenu činnosti (pohyb sa sám nezdôrazňuje). Decrescendo (zoslabovanie). Zoslabovanie je súčasne upozornením, že sa hra chýli ku koncu, frázovanie.

Pohybovo precvičuje hra pružný, ľahký, mierne staccatový beh, zmeny smeru bez prerušenia behu, včasný nástup skupín.

Úvodom do hry môže byť nasledujúce rozprávanie: Je večer. V lese je už šero a ticho. Chvilami počuť slabé praskanie suchých vetvičiek pod štihlými nohami srniek, ktoré bežia lesom. Bežia pružne, ľahko, ticho. Veverička, ktorá sedí na strome a lúska jadierka zo šišky, ich uvidí a napadne jej, že srnky trochu poprekára. Keď sa srnky priblížia, zatrasie vetvou, na ktorej visia veľké šišky. Niekoľko šišiek spadne medzi srnky, tie sa naľakajú, vrátia

sa a bežia inou cestou. Veverička im chytro nadbehne po vetvách stromov. Niekoľkokrát to opakuje, až ju to omrzí a ide spať. Srnky bežia ďalej a zmiznú hlboko v lese.

Pohybová príprava: staccatový beh (nie príliš ostrý) so zmenami smeru a priestoru a v nástupe jednotlivých skupín.

Hudobná príprava: Deťom najmenej dvakrát pustíme skladbu. Pri druhom opakovaní majú deti hádať, kedy „spadnú šišky“, kedy srnky menia smer behu a kedy miznú v hústine lesa. Deti označujú tieto miesta: akcent tlesknutím a nastupujúce decrescendo zavolaním „teraz“. Potom tleskajú tempo srniek.

Deti môžeme vyskúšať aj tým, že im zahráme melódiu ľavej ruky a potom zase len osminový motív pravej ruky. (Pohybová predstava, beh, sa zlučuje s hudobnou predstavou, motív osminiek.) Nástup skupín necháme na neskôr – keď si deti zapamätajú melódiu v ľavej ruke, ktorá určuje nástup skupín. Vety precvičíme s deťmi zvlášť. Potom hru nacvičíme.

Lienka

Hudobne hra učí poznávať a precvičovať pokojnú, radostnú náladu, pomalšie tempo, motív trilku, dôrazy na hudobný povel na zmenu činnosti, pauzy, zoslabovanie a frázovanie.

Pohybovo sa deti učia zotrvať v určitej telesnej pozícii počas hry, uvoľňovať sa, rýchlo pohybovo reagovať a nástup skupín.

Príklad rozprávania na úvod: Je krásne letné popoludnie. Les je presvietený slnkom, vonia ihličím a jahodami. Po lesnom chodníčku sa batolí lienka. Po chvíli sa zastaví a hovorí si: Teraz si pretrepem nožičky a vyhrejem si na slniečku bruško. Prekoprcne sa rýchlo na chrbát a veselo trepe nožičkami. Potom ich pokrčí a ticho leží. Vyhrieva si bruško. Mladé briezky, ktoré stoja pri chodníčku, lienku pozorujú a jedna z nich sa rozhodne napodobniť to, čo robí lienka nožičkami, svojimi vetvičkami a listami. Postupne sa pridávajú aj ostatné brezy. Trepú vetvičkami a lístkami, až sa mušky a chrobáčky, ktoré na nich spali, zobudia a odletia. A lesné kvietky pokývajú hlavičkami lienke do taktu.

Pohybová príprava: preberanie všetkých predstáv, ktoré v hre použijeme (lienka, briežka, kvietky, chrobáčky). Lezenie po rukách a kolenách (dlaňami rúk „citlivo“ našlapovať). Obraty z kľaku do ľahu na chrbte a späť do kľaku (2x otočiť), uvoľnené trepanie rukami i nohami v ľahu na chrbte (najskôr každé zvlášť a potom súčasne), to isté pažami v stoj a potom iba zo zápästia, vztyk z hlbokého drepu a rýchly drobný beh s pažami v upažení a s voľným zápästím (ruky sa samy pri behu trepú), kývanie hlavou nabok.

Hudobná príprava: Deťom prehráme skladbu najmenej dvakrát. Potom tlesknutím označia, kedy sa lienka prevalí a trepe nožičkami, kedy prestane trepať nožičkami (dôrazy po trilku znamenajú zmenu činnosti – z pohybu do pokoja

alebo do iného pohybu), kedy lienka odletí a skončenie viet (to robíme, keď už deti skladbu dobre poznajú, a nie hneď na začiatku).

Následne hru nacvičujeme. Všetky predstavy, ktoré v hre použijeme, precvičíme s hudbou, každú osobitne so všetkými deťmi. Motív trilku patrí slniečku, briežke, chrobáčkovi. Kvietku iba metrum skladby (pravidelné kývanie hlavy). Aj keď nacvičujeme len briezky či chrobáčky, hráme vždy celú skladbu a deti pohyb začínajú vtedy, keď sa začína trilkovanie. Kvietky začnú po predohre. Pokračujeme tak, že najprv sa celá skladba predvedie len so samotnou lienkou. Potom pridávame skupiny briežok atď. Napríklad briezky začínajú až v druhom trilku (v prvom pozorujú, čo robí lienka, a potom ju napodobnia). Chrobáčky tiež odlietajú až v 2-3-4 trilku. Skupiniek briežok či chrobáčikov môže byť aj viac.

LIENKA

Pokojne

Handwritten musical score for the piece "LIENKA". The score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of six systems of staves, each with a treble and bass staff joined by a brace. The tempo/mood is marked "Pokojne". The notation includes various musical symbols such as notes, rests, beams, and slurs. Pedal points are indicated with "Ped." and dynamic markings like "p" (piano) and "pp" (pianissimo). The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

Na hojdačke

Hudobne hra učí poznávať hojdavý charakter hudby, voľnejšie a viazané tempo, hojdavý rytmus. Zosilňovanie a zoslabovanie.

Pohybovo sa deti učia vystihnúť hojdavý rytmus, robiť viazané pohyby (plynulé, nie trhané či prerušované) a zväčšovať a zmenšovať pohyb v priestore.

Na úvod s deťmi debatujeme o tom, čo všetko a na čom všetkom sa dá hojdať.

Pohybová príprava: Najprv precvičíme pohyby znázorňujúce pohyb hojdačky, potom cvičíme hojdanie najrôznejším spôsobom (napodobníme hojdanie panáka z nohy na nohu, kolísanie váh, hojdacieho koňa...). Pohyby zmenšujeme alebo zväčšujeme.

Hudobná príprava: Zahráme prvú časť skladby, pri opakovaní detí tleskajú metrum skladby. Potom namiesto tlesknutia urobia rukou oblúček sprava doľava – po skončení vety si ruku vymenia (zatiaľ na povel). Keď hráme skladbu po tretí raz, deti si už majú vymyslieť pohyby

a potom ich ukázať. Tým učíme deti rozmýšľať a rýchlo sa rozhodovať a tiež hodnotiť pohyby iných detí. (Ten pohyb sa k hudbe nehodí, ten áno...) V druhej časti označíme aj zosilňovanie a zoslabovanie. Aby deti lepšie vycítili, že viazaný, oblý pohyb (napríklad ruky) sa k hranému rytmu hodí lepšie ako pohyb trhaný, ostro vedený, necháme ich sprevádzať skladbu (metricky) tiež pohybom v priamke. Deti majú dávať pozor, ktorý pohyb je im k hranému rytmu príjemnejší. Čím častejšie robíme tieto konfrontácie hudby s pohybom, tým skôr naučíme deti správne rozlišovať pohyb v pomere k hudbe. Hru môžeme nacvičiť ako zaujímavú pohybovú skladbičku s niekoľkými menšími skupinami, v ktorých použijeme rôzne pohyby. Ak urobíme napríklad jednu skupinu panáčikov v rade za sebou (kolíšu sa v stoji rozkročmo sprava doľava, ruky vbok), overíme si najlepšie, ktoré dieťa skutočne správne cíti plynulý rytmus hojdania. Ak zoradíme deti tak, že na ich čele stojí to, ktoré cíti rytmus správne, ostatné sa mu postupne prispôbia. Hudobný text hry sa môže použiť aj na voľnejšie nacvičovanie pohybov.

NA HOJDAČKE

Kolíšavé mierne tempo

Veselé žriebätko

Hudobný charakter je veselý, tempo stredne rýchle s náhlymi zmenami tempa – zrýchľovaním a spomaľovaním, zosilňovanie a zoslabovanie, strieda sa forte a piano, precvičujú sa dôrazy, rytmus a forma A B A vety.

Pohybovo sa deti učia striedať pohybový rytmus (beh – dvojskoky), zrýchlený a spomalený pohyb, zdôrazňovaný pohyb, náhle alebo pozvoľné dynamické zmeny pohybu.

Úvodné rozprávanie: Žriebätko si vyšlo po prvý raz so svojou mamou na lúku na pašu. Veselo sa pohybuje a skáče, až sa dostane k ceste, ktorá vedie pozdĺž lúky. Na ceste je veľké nákladné auto. Žriebätko sa na chvíľu zastaví a potom beží k tej preň divnej veci, aby si ju prezrelo. Šofér vidí, že žriebätko beží k ceste, a silno zatrúbi, aby ho varoval. Žriebätko sa zľakne, vyhodí zadnými nohami a začne sa plašiť. Keď zistí, že sa nič zlé nedeje, upokojí sa a beží späť. Cestou ešte raz vyhodí nohami, ale radostne. Veselo behá a skáče, kým si poň nepríde mama a spolu odklusajú domov.

Pohybová príprava: pravidelné striedanie behu a dvojskoku, nepravidelné striedanie na povel (len ako cvičenie pohybovej pohotovosti), vysoké a nízke dvojskoky, dvojskoky so striedaním smeru, výskoky znožmo s pokrčením nôh dozadu, zakončenie behu stojom na jednej nohe.

Hudobná príprava: Deti počúvajú, ako hudba opisuje dej, ktorý si vypočuli. Potom majú v skladbe označiť miesta, keď žriebätko beží, keď skáče, keď sa zľakne a splaší, keď sa upokojí, keď sa znova zľakne, ale nesplaší sa. Potom sa deti sústreďia na tempo: kde sa zrýchľilo, kde sa spomalilo. Napokon majú zaznamenať, kedy sa vracia melódia z prvej časti skladby. Každú otázku kladieme zvlášť a súčasne zahráme tú časť skladby, v ktorej je obsiahnutá odpoveď na otázku.

Hru nacvičujeme po častiach (1 – 2 – 3) alebo po vetách, ktoré sú pohybovo náročnejšie (napríklad motív, keď sa žriebätko zľakne a splaší alebo zľakne a nesplaší sa). V druhej časti skladby môžu deti samy ukázať, ako si predstavujú splašené žriebätko, samozrejme, len tam,

kde hudba o tom hovorí. Hra má aj variant mladý koník, ktorému dali prvý raz opraty, a krasojazdec. Ak zvolíme variant s mladým koníkom, cvičia vždy 2 alebo 3 deti – 1 cvičiteľ a 1 alebo 2 koníky na jedných opratách. Pohybové predvedenie je rovnaké ako pri žriebätku – koníkovi sa nepáči, že zapriahnutý, behá, skáče, vyhadzuje nohami, plaší sa. Cvičiteľ sa, prirodzene, neriadi pohybmi koníka, ale ako beží alebo skáče koník, cvičiteľ za ním beží v rytme osminiek. Jeho pohyby majú naznačovať ovládanie koníka. Obsahom tretieho variantu je produkcia krasojazdca v humornom zmysle. Má to byť pohybová skladba plná humoru, vtipu a podmanivej veselosti, kde sa môžu dobre uplatniť aj nápady detí, ich pohybová vynaliezavosť, obratnosť, pohybový vtip a humor i akrobatické prvky. Hlavnú úlohu má síce jazdec, ale úloha koňa je rovnako dôležitá, pretože sa musia pohybovo aj výrazom dopĺňať. Hra je dosť náročná.

Hudobný text je pri všetkých variantoch rovnaký, líši sa iba spôsobom prednesu. V prvej variácii prevláda jemná veselosť, v druhej viac vzrušenia a v tretej sa tempo mierne spomalí, spôsob hry má naznačiť komickú vážnosť a nie je taký plynulý (napríklad po akcente je malé zdržanie vyjadrujúce údiv jazdca, že ho kôň neposlúcha). Kladieme preto značné nároky i pri svojej inak prostej kompozícii.

VESELÉ ŽRIEBÄTKO

Veselo

mf

rit.

rychlejšie

rit.

mf marc.

mf

Žabky

Hudobne je úlohou hry naučiť deti rozlišovať rôzne hudobné nálady, včas zachytávať hudobné povely, zmeny tempa, zmeny rytmu, pauzy, frázovanie.

Pohybovo sa deti učia správne vystihnúť hudobnú náladu, zmeny tempa a rytmu v pohybe, spomalenie pohybu, prerušenie pohybu, včasnú pohybovú reakciu.

Rozprávanie na úvod: Dievčatá a chlapci sa v teplý letný podvečer stretli na priestranstve neďaleko rybníka, kde sa veselo bavia a spievajú. Spev z rybníka vyláka žaby, ktoré si sadnú do trávy a počúvajú. Vždy, keď spev utíchne, priskočia žaby bližšie a spevákom odpovedajú svojim kvákaním. Keď dievčatá a chlapci odídu, rozveselené žabky sa vracajú do rybníka a pritom vystrájajú.

Pohybová príprava: žabie skoky v rôznom tempe, striedavo prvá skupina, potom druhá a tretia v obraze.

Hudobná príprava: Deťom prehráme najprv celú skladbu. Keď ju hráme druhýkrát, upozorníme deti, aby sa do melódie dobre započúvali a potom odpovedali na otázky,

či skladba vyjadruje rôzne nálady, či sa mení tempo a rytmus. Potom hráme jednotlivé časti skladby osobitne (1. melódia, 2. a 3.), upozorníme ich na hudobný povel, teda tri tóny rovnakej výšky vo vysokej polohe. Tieto tri tóny a pauza za nimi je znamením, že žabky začnú skákať. Potom si deti skladbu vypočujú ešte raz a na príslušnom mieste zdvihnú ruku.

Nácvik: Žabie skoky sa opakujú trikrát. Deti môžeme rozdeliť na tri skupiny. Po prvej vete skáče prvá skupina, po druhej druhá, po tretej tretia. Keď sa skončí tretia melódia, môžeme pokračovať v hre tým, že skokom dáme rôzny rytmus alebo si skupiny žabiek odpovedajú rôznym rytmom. V pauze rytmu využijeme pohyb hlavy (otáčanie vpravo, vľavo...) alebo obraty.

Hudobný test môžeme využiť aj iným spôsobom.

Nacvičíme jednotlivé časti skladby tak, že vzniknú krátke, charakterovo rozdielne etudy, spojené navzájom motívom spomenutých troch tónov a pauzy. Motív žabích skokov sa vynechá. Tretia melódia, ktorá je pomerne krátka, sa môže opakovať.

ŽABKY

Pokojne

Handwritten musical score for piano, consisting of four systems of staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings.

System 1: *a tempo*, *rit.*, *p*, *f*, *va.*

System 2: *mf*, *Živo*, *p stacc.*

System 3: *rit.*, *mf*

Šípková Ruženka

(Scénky z rozprávky)

Hra sa skladá z niekoľkých drobných skladieb, ktoré na seba priamo nadväzujú, a delí sa na 5 častí: I. Šípková Ruženka pri kolovrátku, II. Šípková Ruženka sa prebúdzá z dlhého spánku, III. Radostný tanec Ruženky a jej družiek, IV. Trubači zvolávajú na tanec, V. Všetci sa spoločne radujú.

Hra sa môže nacvičiť buď ako „obrázky z rozprávky“ v celku, alebo použijeme hudobný text I., III. a V. časti oddelene. Hudobný charakter týchto častí sa však mení.

I. časť

Hudobne je úlohou hry poznávať a precvičiť pokojnú náladu, spevný charakter, pomalšie tempo, zoslabovanie a súčasne spomaľovanie tempa, prvú dobu v 3/8 takte.

Pohybovo: pokojné, viazané, plynulé pohyby, spomaľovanie a uvoľňovanie pohybu až do úplného pokoja, ľahko zdôraznený začiatok pohybu (nie celý pohyb).

II. časť

Hudobne: nálada radostná a mierne vzrušená, stúpanie melódie rozvíjajúcej sa do forte a klesajúcej do piana, tempo voľnejšie (nie však príliš pomaly), frázovanie.

Pohybovo sa hra rozvíja od pokoja, až sa celé telo pozvoľne oživí.

III. časť

Hudobne: nálada radostná, miestami vzrušená, tempo stredne rýchle, náhla zmena tempa, zosilňovanie a zoslabovanie, spomaľovanie tempa.

Pohybovo: stredne rýchly pohyb, pohyb v poskočnom rytme, spomalenie a zrýchlenie, dynamicky odtienený pohyb, rôzne pohybové útvary, orientácia v priestore.

IV. časť

Hudobne: nálada slávnostná, tempo voľnejšie, zvolnenie tempa, forte.

Pohybovo: pohybová pohotovosť a správna orientácia v priestore.

V. časť

Hudobne: nálada veselá, tempo polky, spomalenie tempa, piano – mezzoforte – forte.

Pohybovo: veselý charakter, stredne rýchle tempo, spomalenie pohybu, odtienený pohyb, orientácia v priestore.

Pohybová príprava

I. časť: Sústredíme sa na plynulý pohyb naznačujúci pradenie nite (chytenie vlákna palcom a ukazováčikom asi vo výške očí, vedieme ho do výšky brady). Deti nesmú pohyb začínať príliš vysoko a ťahať hlboko dole, zároveň sa musí viesť v jednej priamke. Zaspávanie predvedieme uvoľňovaním rúk, hlavy a trupu (pozvoľne).

II. časť: Cvičíme napríklad pomalé vstávanie zo sedu atď.

III. časť: rôzne poskoky (tiež pri otáčaní) vo dvojiciach, trojiciach, kruhoch, v rôznom držaní paží, poskoky vysoké, nízke...

IV. časť: Počas niekoľkých taktov skúsime utvoriť pekný rad, kruh, dva kruhy, dvojice v kruhu a pod. Nástup musí byť tichý, rýchly, bez strkania. Najprv si deti vyskúšajú, kde a ako budú stáť, potom sa rozídu, prechádzajú sa voľne a na znamenie a vo vopred určenom čase sa správne zaradia do útvaru.

V. časť: Precvičíme tanečné kroky a figúry, ktoré v tančeku použijeme.

Hudobná príprava

I. časť: Upozorníme deti, že ľahké dôrazy vytvárajú pokojnú melódiu. (Ruženka si pri pradení ticho spieva.) Pri hraní môžeme tiež melódiu spievať a deti budú ticho tliekať: 1. dobu v takte. Deti si majú uvedomiť, ako melódia pomaly zaniká, je čoraz tichšia a tichšia, až prestane.

II. časť: Deti sledujú hudbu, ako opisuje prebúdzanie Šípkovej Ruženky z hlbokého spánku. Zavolajú, keď je hra najsilnejšia.

III. a V. časť: V týchto častiach sa deti predovšetkým dobre zoznámia s hudbou, aby vycítili veselú náladu tančekov a ich skočný rytmus.

IV. časť: Sústredíme pozornosť detí na vety. Skončenie dvoch krátkych motívov a koniec ďalšej vety môžu označiť tak, že akoby držali trúbku a trúbili na nej, keď sa veta (motív) končí, ruku od úst trochu odtiahnu.

* * *

Pri nacvičovaní hry uplatňujeme všetko, čo si deti precvičili. Ak nacvičujeme jednotlivé časti samostatne, deti necháme na hudbu voľne improvizovať, aby sme si overili ich tvorivé schopnosti.

ŠÍPKOVÁ RUŽENKA

I. ČASŤ

Pokojne – spevne

The first part of the musical score consists of four systems of piano accompaniment. Each system has a treble and bass staff. The music is in 3/4 time and B-flat major. The first system begins with a piano (*p*) dynamic. The melody in the treble staff is composed of eighth and quarter notes, while the bass staff provides a simple harmonic accompaniment. The second and third systems continue this pattern. The fourth system concludes with a *rit.* (ritardando) marking and a repeat sign.

II. ČASŤ

The second part of the musical score consists of two systems of piano accompaniment. The first system features a treble staff with a melody of eighth notes and a bass staff with a simple accompaniment. Dynamics include piano (*p*) and pianissimo (*pp*). The second system continues the melody and accompaniment, with dynamics ranging from *f* (forte) to *p* (piano). The system ends with a repeat sign.

III. ČASŤ

Radostne – ľahkým postrkom – mierne rýchlo

The musical score consists of six systems, each with a piano (left) and treble (right) staff. The key signature is B-flat major (two flats). The tempo and mood are indicated as "Radostne – ľahkým postrkom – mierne rýchlo".

- System 1:** Treble staff has a melodic line with eighth and sixteenth notes. Piano staff has a bass line with eighth notes and chords.
- System 2:** Similar melodic and bass line development.
- System 3:** Treble staff features a more active melodic line with slurs. Piano staff continues with a steady bass line.
- System 4:** Treble staff has a melodic line with slurs. Piano staff features a more active bass line with eighth notes.
- System 5:** Treble staff has a melodic line with slurs. Piano staff includes the dynamic marking *mf* and *cresc.* (crescendo).
- System 6:** Treble staff has a melodic line with slurs. Piano staff includes the dynamic marking *decrease.* (decrescendo) and *rit.* (ritardando).

8va

a tempo 8va--

2.

rit.

IV. ČASŤ

Slávnostne

f

3

3

V. ČASŤ

mf

Použitá literatúra a pramene:

Ondrejka, K.: Z hier liptovských detí, mládencov a diev
 Detské jaro – filmový záznam detských hier a tancov
 z Liptovských Sliačov
 Nahrávky piesní a hudby z Liptova uložené v archíve SAV
 Brožová-Lenzová, M.: Hudobno-pohybové hry
 Z prác detských tanečných pedagógov
 Slovíková, E., Homolková, M.: Práca s detskými súbormi

Ivák, A.: Perla Liptova (Liptovské Sliače)
 Archívne zdroje NOC

Notový materiál:

Zálešák, C.: Tancuvau som; Galko, L.: Keby som ja krivý
 nebol; Brožová-Lanzová, M.: Pochod, Kolotoč, Vrabce,
 Srnky, Lienka, Na hojdačke, Veselé žriebätko, Žabky,
 Šípková Ruženka

Dosah reformácie na dejiny slovenskej kultúry

TEXT: JÁN JURAN, RIADITEĽ CIRKEVNÉHO ODBORU, MINISTERSTVO KULTÚRY SR ■ FOTO: PIXABAY.COM

Svetová kultúrna verejnosť si v tomto roku pripomína 500. výročie začiatku reformácie. Dňa 31. októbra 1517 nemecký mních Martin Luther pribil na dvere zámockého kostola vo Wittenbergu svojich pamätných 95 téz proti odpustkom. Jeho zámerom bolo vyvolať diskusiu o v tom čase veľmi aktuálnej a citlivej téme. Tento čin bol úvodom k najmohutnejšiemu obrodnému hnutiu v dejinách kresťanstva. Svojimi dôsledkami zmenila reformácia nielen cirkev, ale aj kultúrny, politický a sociálny život v Európe a čiastočne aj na iných svetadieloch.

Luther a jeho nasledovníci nemali ambíciu založiť novú cirkev, tým menej meniť vtedajšie politické a spoločenské pomery. Luther hľadal odpoveď na existenčnú otázku, ktorá bola pre ľudí v tom čase azda najdôležitejšia: čo mám robiť, aby som dosiahol večný život? Po ťažkých vnútorných zápasoch dospel k poznaniu, že kľúčom k večnému životu nie je konanie dobrých skutkov zo strany človeka, ale milosť zo strany Boha dosiahnutá prostredníctvom úprimnej viery.

Zo súčasného pohľadu môže byť ťažko pochopiteľné, ako mohlo hlásanie nových náboženských názorov vyústiť do rozdelenia jednotnej západnej cirkvi a následných prevratných politických zmien a úporných spoločenských zápasov sprevádzaných krvavými vojnami a povstaniami.

Kríza cirkvi

Reformácia vznikla a vyvíjala sa v interakcii rôznych dobových síl a vplyvov. Spoločnosť doznievajúceho stredoveku s pevným feudálnym systémom a dominantným postavením cirkvi sa postupne menila a dynamizovala najmä v dôsledku rastu miest, remeselnej výroby, obchodu a zámorských objavov. Nastupujúci humanizmus a renesancia menili myšlienkový svet vzdelancov, ale aj širokých ľudových vrstiev. Svoju stopu vo vtedajšej spoločnosti

zanechali aj názory hlásané predreformačnými hnutiami.

Nástup reformácie a jej úspešný priebeh značne ovplyvnila kríza vtedajšej cirkvi, spôsobená najmä pápežskou schizmou a konciliárnym hnutím, morálnou a vedomostnou nedostatočnosťou časti duchovenstva, ako aj nevhodnými zásahmi svetských vládcov do cirkevných záležitostí.

V tých časoch politika a náboženstvo tvorili súčasť každodenného života spoločnosti a boli vzájomne poprepájané. Reforma náboženských pomerov sa musela preto nutne dotknúť štátneho usporiadania kresťanských štátov a politických záujmov ich panovníkov.

Hoci vtedajšie Uhorsko sa nachádzalo na okraji západného civilizačného okruhu, myšlienky reformačného hnutia prenikli na naše územie veľmi rýchlo, zrejme už koncom roku 1517. Na univerzitách v Nemecku vrátane Wittenbergu

študovali mnohí uhorskí študenti. Na wittenberskej univerzite študovali Martin Cyriak z Levoče a Juraj Baumheckel z Banskej Bystrice.

Dôležité boli tiež vzájomné obchodné kontakty, ktoré boli zároveň spôsobom vzájomnej výmeny správ, informácií a názorov. Prvé preukázateľné správy o vplyve nemeckej reformácie na severné Uhorsko máme z prvej polovice dvadsiatych rokov 16. storočia. V tomto období je zaznamenané šírenie Lutherových téz proti odpustkom a ďalších jeho publikácií. Tomáš Preissner z Lubice ich údajne už v roku 1521 prečítal z kazateľnice. Niekoľko Lutherových publikácií dostal v roku 1522 kňaz z Banskej Bystrice od opáta z kláštora neďaleko Drážďan. Členovia mestskej rady v Banskej Bystrici podporovali kazateľov hlásajúcich reformy, avšak tamojší kňaz Mikuláš zo Sabinova im odporoval.

Centrá reformácie

Reformačné učenie malo najväčší ohlas najmä v banských a slobodných kráľovských mestách, kde tvorili nemeckí obyvatelia väčšinu, teda v Banskej Bystrici, Banskej Štiavnici, Kremnici, Bardejove, Košiciach. Z týchto centier sa reformácia wittenberského smeru pomerne rýchlo šírila ďalej na celé územie dnešného Slovenska. Postupne ju prijímalo aj slovenské obyvateľstvo na vidieku, obyvateľstvo maďarskej

Bitka pri Moháči

národnosti sa viac prikláňalo k učeniu Jána Kalvína, teda k reformácii helvétskeho typu.

Šírenie a prijímanie reformačného hnutia v menších mestách a na dedinách záviselo do značnej miery aj od podpory šľachty a najmä od vplyvných magnátov, ktorí postupne konvertovali na protestantizmus. Medzi prvých významných šľachticov podporujúcich reformačné hnutie patrili František Révai, Peter Peréni, Mikuláš Kostka a Gašpar Drágfi. V druhej polovici 16. storočia prestúpili k luteránom významné šľachtické rody Balašovcov, Drugetovcov, Barániovcov, Ilešházirovcov, Nádašdyovcov, Náriovcov, Ostrožičovcov a Horváthovcov-Stančičovcov. Väčšina z týchto rodov získala postavenie v radoch vyššej šľachty ako odmenu za podporu habsburského nároku na uhorský trón.

Do polovice dvadsiatych rokov 16. storočia nebolo šírenie nového učenia v Uhorsku vôbec jednoduché ani bezproblémové. Rímskokatolícka cirkev zohrávala vo vtedajšom Uhorsku podstatnú úlohu aj v spoločenskom, ekonomickom a politickom systéme. Jej inštitúcie, latinská liturgia a stáročné tradície nesporne prispievali k vnútornej súdržnosti krajiny a spájali jej rôznorodé obyvateľstvo.

Končiaci sa stredovek je obdobím zrodu vynikajúcich diel gotických a renesančných umelcov, čo je tiež dôkazom vysokej úrovne zbožnosti vtedajšej spoločnosti. Práve v tomto roku si pripomínáme 500. rokov od dokončenia unikátneho dreveného oltára Majstra Pavla z Levoče, ktorý patrí k pokladom kultúrnej klenotnice ľudstva. Cirkev zohrávala dôležitú úlohu pri šírení vzdelanosti, významné bolo aj pôsobenie viacerých reholí, najmä františkánov. Na druhej strane sa jej však nevyhli ani tie isté problémy, ktoré boli na začiatku 16. storočia typické aj pre iné krajiny. Vysoká cirkevná hierarchia čelila obvineniam, že viac než duchovné pôsobenie ju zaujíma získavanie politického vplyvu a zhromažďovanie majetku.

Krviprelievanie

Svetská i cirkevná moc v Uhorsku sa od začiatku usilovali zabrániť šíreniu nemeckého kacírstva. V roku 1521 sa z kazateľníc dôležitých kostolov čítala pápežská bula proti Lutherovi. Uhorský snem v rokoch 1523 a 1525 opakovane zakazoval dovoz, predaj a vlastníctvo luteránskych diel. Luteráni a ich prívrženci mali byť zbavení majetku a popravení, kacírske publikácie sa mali zničiť. Podľa týchto nariadení sa

spočiatku aj dôsledne postupovalo. V roku 1528 istý mních z bavorského Ulmu hlásal v Bratislave ako prvý Lutherove názory. Bratislavský hradný kastelán ho dal nahého strčiť do suda obitého zvnútra klincami a upáliť na hranici.

Osudový zlom v histórii Uhorska nastal po katastrofálnej bitke pri Moháči v auguste 1526, kde turecké vojská na hlavu porazili uhorské vojsko. Zahynul kráľ Ľudovít II. a spolu s ním aj dvaja arcibiskupi, päť biskupov, dvadsaťosem magnátov a stovky šľachticov. Mnohí starší kňazi zahynuli alebo ušli pred Turkami. Mnohé farnosti tak zostali bez farárov, nekonali sa nové vysviacky a cirkevný majetok zostával opustený. Niektorí, najmä mladší kňazi prijali reformačné učenie i prax. Kým Ferdinand Habsburský a Ján Zápoľský viedli nezmieriteľný zápas o kráľovskú korunu, Turci okupovali celé stredné Uhorsko a dobyli kráľovský Budín. Územie dnešného Slovenska sa tak na dlhých 150 rokov stalo dejiskom krvavých existenčných zápasov s Osmanskou ríšou. Dovtedajšie Uhorsko sa rozpadlo na tri časti – Turkami okupovanú centrálnu časť krajiny, Sedmohradské kniežatstvo na východe a habsburské alebo Kráľovské Uhorsko na západ a na sever od Dunaja.

Snem v Augsburgu

Dôležitou udalosťou pre ďalšie šírenie reformácie v Uhorsku bolo prijatie vyznania viery na ríšskom sneme v Augsburgu v júni 1530. Augsburské vyznanie bolo jasným a verejným vyjadrením teológie a praxe wittenberských reformátorov a stalo sa jednotiacim základom pre luteranizmus v celej Európe a tiež základom pre uzavretie augsburského mieru v roku 1555, ktorý zaručil obmedzené tolerovanie luteránov vo Svätej ríši rímskej.

Obe spomínané udalosti ovplyvnili rýchle šírenie luteránskej reformácie v Kráľovskom Uhorsku v mestách i medzi šľachtou. Základnými organizačnými jednotkami formujúcej sa evanjelickej cirkvi boli cirkevné zbory (farnosti) a senioráty. Aktuálne dogmatické, bohoslužobné a organizačné záležitosti riešili synody, ktoré sa konali pravidelne každý rok. Luteráni v Uhorsku však aj naďalej zostávali v pôsobnosti právnej jurisdikcie rímskokatolíckej cirkevnej hierarchie.

Kalvinisti

V štyridsiatych rokoch 16. storočia začali na území Uhorska prenikať názory kalvínov, anabaptistov a antitrinitárov. Taktiež Tridentský koncil prijal závery smerujúce k obnove katolicizmu. Tieto okolnosti vyvolali potrebu prijať jasné konfesijné štandardy. Na základe augsburského vyznania prijalo päť východoslovenských kráľovských miest – Bardejov, Prešov, Košice, Levoča a Sabinov – v roku 1549 svoje vyznanie Confessio Pentapolitana. V roku 1559 na synode v Kremnici prijalo sedem banských miest Confessio Montana, v roku 1569 prijali spišskí evanjelickí duchovní Confessio Scepusiana. Nasledujúce obdobie až do roku 1593 bolo poznamenané spormi so stúpenkami Kalvínovej reformácie a tzv. kryptokalvinistami vo vnútri evanjelickej cirkvi.

Z hľadiska dejín našej kultúry treba poukázať na skutočnosť, že luteráni na rozdiel od kalvinistov

neničili obrazy a sochy. V neskoršom období hlavne z finančných dôvodov nevymieňali v kostoloch starší mobiliár za novší, čím zostali zachované cenné umelecké artefakty. Fresky sa spravidla zatierali, čím sa paradoxne zachovali vzácne stredoveké maľby najmä v gotických kostoloch v okolí Rožňavy a Rimavskej Soboty, ale aj inde.

Viedenský mier a osamostatnenie

Viedenský mier v roku 1606 ukončil povstanie Štefana Bočkaja a zaručil tiež slobodné vyznávanie viery magnátom, šľachte, kráľovským mestám a vojakom na uhorských hraniciach. Verejné posty boli prístupné všetkým kvalifikovaným uchádzačom bez ohľadu na ich náboženskú príslušnosť.

V roku 1608 umožnil zákon protestantom zriaďovať si svoje duchovné organizácie a voliť svojich vlastných predstaviteľov. O rok neskôr sa stal uhorským palatínom Juraj Turzo. Pod jeho záštitou sa v marci 1610 v Žiline zišla synoda, na ktorej sa zriadili tri superintendencie pre oblasť západného a stredného Slovenska – Trenčianska, Banská a Nitrianska. Tento organizačný proces sa zavŕšil v roku 1614 na synode v Spišskom Podhradí, ktorá zriadila ďalšie dve superintendencie na východe Slovenska. Evanjelická cirkev augsburského vyznania v Uhorsku sa takto osamostatnila spod právnej jurisdikcie rímskokatolíckej cirkvi.

Slovakizovaná čeština

Žilinská synoda svojím dosahom prekročila rámec evanjelickej cirkvi a významne ovplyvnila proces formovania slovenskej národnej a kultúrnej identity. Bez zveličenia ju môžeme označiť za prvý krôčik k slovenskej štátnosti v novodobých dejinách. Hranice nového cirkevného usporiadania boli v podstate hranicami etnickými. V tom čase sa už územie Preddunajska považovalo za slovenské.

Najväčšiu zásluhu na tom malo používanie slovakizovanej češtiny

v sekulárnej oblasti pri zápisoch v mestských knihách, cechových artikuloch a iných písomnostiach už v 15. storočí a predovšetkým ako bohoslužobného jazyka slovenských evanjelikov od 16. storočia.

Národnostná situácia v Uhorsku sa začala meniť aj vďaka Jurajovi Turzovi, ktorý dosiahol paritné zastúpenie Nemcov, Maďarov a Slovákov v mestských zastupiteľstvách. Tento krok nutne ovplyvnil aj národnostné cítenie Slovákov. Evanjelická cirkev a. v. na našom území bola vždy väčšinovo slovenská. Na porovnanie poslúži údaj zo sčítania obyvateľstva z roku 1929, keď sa k nej prihlásilo 326 192 Slovákov (84,9 %), 36 000 Nemcov (9,4 %) a 22 000 Maďarov (5,7 %).

Žilinská synoda prijala češtinu ako oficiálny bohoslužobný jazyk, čo ešte viac posilnilo jej úlohu aj ako literárneho jazyka. Odkaz Žilinskej synody opäť zarezonoval na synode v Ružomberku v roku 1707, kde superintendent Daniel Krman predložil program, ktorý možno pokladať za pokus o prvý komplexný pohľad na potreby duchovného a kultúrneho rozvoja slovenského etnika.

Ružomberskú synodu možno označiť za ďalší krok na ceste k národnej emancipácii Slovákov v rámci pôsobenia evanjelickej a. v. cirkvi. Používanie zrozumiteľnej reči v kostoloch a školách, vydávanie kníh, spevníkov, podporovanie školstva a vzdelanosti pozitívne ovplyvňovalo kultúrnu úroveň celého národa.

Rekatolizácia

Začiatkom 17. storočia sa veľká väčšina obyvateľov dnešného územia Slovenska hlásila k protestantizmu. Situácia sa však začala výrazne meniť po nástupe Ferdinanda II. na uhorský trón, ktorý v spolupráci s arcibiskupom Petrom Pázmáňom začal dôsledne a razantne uplatňovať politiku rekatolizácie krajiny. Keďže v praxi platila zásada „koho panstvo, toho náboženstvo“, spolu so šľachtou konvertovali aj ich poddaní. Počet cirkevných zborov prudko klesal, zanikali senioráty a superintendencie.

Najhoršie obdobie pre protestantov nastalo počas panovania Leopolda I. Čiastočná úľava nastala po sneme v Šoproni v roku 1681, ktorý umožnil evanjelikom mať v každej stolici dva artikulárne chrámy. Päť drevených kostolov vo Svätom Kríži, Hronseku, Leštínach, Istebnom a Kežmarku sa zachovalo do dnešných čias, tri z nich sú súčasťou svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Postavenie protestantov sa opätovne zhoršilo po potlačení povstania Imricha Tököliho v roku 1684 a Františka II. Rákociho v roku 1711, keď prišli aj o posledné zvyšky náboženskej slobody. No napriek týmto nepriaznivým okolnostiam duchovno-náboženský život pokračoval v prostredí evanjelických rodín a miestnych cirkevných zborov.

Tolerančný patent

Duchovný odkaz predchádzajúcich generácií, hrdosť, pevná viera a nezlomnosť prispeli k prežitiu cirkvi až do čias Tolerančného patentu cisára Jozefa II. v roku 1781. Evanjelická cirkev a. v., aj keď ešte nie úplne rovnoprávna, mohla zohrať svoju nezastupiteľnú úlohu v procese národného obrodzenia slovenského národa. Bolo to možné vďaka reformačnému mysleniu, ktoré výrazne ovplyvnilo duchovný, kultúrny a vzdelanostný vývoj Slovenska už od 16. storočia.

Evanjelická inteligencia sa formovala v prostredí rýchlo rastúcich škôl, ktoré pripravovali svojich žiakov na univerzitné štúdiá v zahraničí a na posty štátnych úradníkov. Na konci 16. storočia pôsobilo v Uhorsku 120 evanjelických škôl. Z toho 16 mestských a 8 šľachtických škôl nadobudlo úroveň porovnateľnú s vyššou latinskou školou. V roku 1623 pôsobilo na území dnešného Slovenska 29 slovenských a 18 nemeckých vyšších škôl. Najznámejšie z nich sú gymnáziá v Bardejove, Dobšinej, Gelnici, Jelšave, Ilave, Bánovciach nad Bebravou a lýceá v Bratislave, Levoči, Kežmarku a Banskej Štiavnici. V Prešove pôsobilo od roku 1667 evanjelické kolégium. Rektorem bratislavského

Tolerančný patent Jozefa II.

lýcea bol v rokoch 1714 – 1717 bratislavský farár, rodák z Očovej, vynikajúci učenec, polyhistor Matej Bel, vďaka ktorému sa stalo najvýznamnejšou školou v Uhorsku. O storočie neskôr bolo práve toto lýceum intelektuálnym centrom formovania vedomia novodobého národa.

Dôraz na vzdelávanie

Reformačné hnutie už od počiatkov pôsobenia kladlo veľký dôraz na vzdelávanie širších ľudových vrstiev. Všade tam, kde vznikol cirkevný zbor, zriadila sa aj škola. Na dedinách to boli elementárne triviálne školy, mestské a šľachtické školy boli viactriedne. Veľká pozornosť sa venovala výchove detí, ktoré mali potrebné vedomosti získať v kostole, škole i v rodine. Vychádzalo sa pri tom z Lutherovej tézy, že ak máme vychovávať deti, je potrebné, aby sme sa tiež stali deťmi. Predporozumenie vo vzdelávaní považoval za dôležitú metódu nielen pri učení, ale aj pri výchove.

Učiteľ z Bardejova

Obsah výučby a organizáciu škôl usmerňovali školské poriadky,

spôčiatku prevzaté nemecké, neskôr si školy zostavovali vlastné. Prvý školský poriadok u nás zostavil Leonard Stöckel v Bardejove. Tento výnimočný vzdelanec, ktorý jedinečným spôsobom spájal kresťanskú vieru s odkazom antickej kultúry, patrí k najvýznamnejším predstaviteľom reformačného humanizmu u nás. Jeho učiteľom v rodnom Bardejove bol humanista Valentín Ecchius a v Košiciach v rokoch 1522 – 1526 anglický humanistický pedagóg a básnik Leonard Cox. V rokoch 1530 – 1534 pokračoval v štúdiách vo Wittenbergu, kde prišiel do úzšieho kontaktu s Martinom Lutherom a Filipom Melanchtonom. V roku 1539 sa vrátil do Bardejova, kde sa stal rektorom mestskej školy. V roku 1540 zostavil organizačný poriadok bardejovskej školy, ktorý prevzali aj evanjelické školy v Kežmarku, Prešove a Košiciach. Je tiež autorom katechizmu, ktorý bol pre žiakov zdrojom základov kresťanského učenia. Tento katechizmus používali aj žiaci v ostatných školách Pentapolitany. V bardejovskej škole sa okrem čítania, písania a katechizmu učila aj latinská gramatika a antická literatúra, rétorika, filozofia, fyzika, astronómia, poetika, gréčtina, aritmetika, hudba a spev.

Do školského systému zaviedol školské divadelné predstavenia. Je autorom školskej hry na biblickú tému Príbeh o Zuzane, ktorá mala premiéru v Bardejove v roku 1556. Napísal prvé vyznanie viery v Uhorsku Confessio Pentapolitana (1549), ktoré sa považuje za najstaršiu pamiatku uhorského luteranizmu. Svojimi teologickými dielami významne ovplyvnil celé ďalšie smerovanie evanjelickej cirkvi a. v. na našom území. Pre jeho pedagogické schopnosti a zásluhy o rozvoj vzdelanosti ho nazvali „praeceptor Hungariae“ – učiteľ Uhorska.

Vplyv reformačného humanizmu mal rozhodujúci význam pri formovaní kultúry na našom území. Jeho hlavným tvorcom bol Filip Melanchton, ktorému sa podarilo prepojiť Lutherovu myšlienku o slove Božom ako jedinom zdroji

viery s humanistickou rétorickou tradíciou a s hlásaním potreby vzdelávania, ktoré približuje človeka k viere. Aj vďaka dielu Leonarda Stöckela a jeho žiakov podporovalo progresívne krídlo reformácie rozvoj svetského vzdelávania. V tomto duchovnom prostredí sa vytvorila básnická a rétorická tradícia, ktorá spájala protestantských kazateľov, básnikov a dramatikov do jedného originálneho komunikačného sveta.

Rozvoj kultúry

Reformácia nahradila latinčinu v liturgii materinským, resp. ľudu zrozumiteľným jazykom, do ktorého sa prekladala aj Biblia. Slovenskí luteráni používali ako svoj bohoslužobný a literárny jazyk slovakizovanú češtinu, ktorá im slúžila ako pomocný faktor pri utváraní vlastnej národnosti. Jazyková podoba češtiny Kralickej biblie bola zároveň aj výrazom silnej spolupatričnosti evanjelickej komunity a tiež symbolom čistoty viery a nezlomnosti v ťažkých dobách protireformácie a národného útlaku.

Významným prínosom reformácie pre našu kultúru bol slovenský kresťanský spev, ktorý povznášal ducha, kultivoval jazyk a mal nezastupiteľný podiel na premene Horného Uhorska na novodobé Slovensko. Popri iných autoroch sa o to najviac zaslúžil Juraj Tranovský, autor a prekladateľ piesní spevníka Cithara sanctorum, známeho aj ako kancionál a neskôr ako Transcius. Tento spevník vyšiel u nás od svojho prvého vydania v roku 1636 už 215-krát, čím sa stal najvydávanjšou knihou z tých, ktoré vznikli na našom území. Používal sa nielen pri službách Božích, ale aj v rodinách tak na Slovensku, ako aj na Dolnej zemi. Prispel k vytvoreniu duchovno-kultúrneho prostredia, ktoré zrodilo takých vynikajúcich básnikov, ako boli Ján Kollár, Samo Chalupka, Janko Kráľ, Andrej Sládkovič, Pavol Országh Hviezdoslav, Ivan Krasko, Ján Smrek či Milan Rúfus.

Nástup reformácie priniesol tiež pozoruhodný rozvoj knižnej kultúry. Vôbec prvou najstaršou známou knihou u nás bol Bardejovský

Martin Luther (dielo Lucasa Cranacha st.)

katechizmus – Malý katechizmus Martina Luthera z roku 1581. Vyšiel v Bardejove v slovakizovanej češtine. Je zároveň najstaršou knihou slovenskej literatúry pre deti a mládež. Malý katechizmus vyšiel vo viac ako 312 slovenských vydaniach a je tak našou najvydávanjšou publikáciou.

Tlačiarne a tlač

Významné miesto pri šírení vzdelanosti a kultúry mali tlačiarne. Nie je bez zaujímavosti, že medzi prvé tlačiarne u nás patrili kočujúce tlačiarne, ktorých vlastními boli protestanti. Jedným z nich bol Havel Husár (Gál Huszar), ktorý bol v roku 1560 kočujúcim tlačiarom v Košiciach. Neskôr pôsobil ako evanjelický farár v Komjaticiach, kam v roku 1573 preniesol aj svoju tlačiareň, stala sa tak prvou stálou tlačiarňou na našom území. V druhej polovici 16. storočia už fungovali stále tlačiarne vo väčších mestách, ktoré boli centrami vzdelanosti a kultúry. Od roku 1577 to bola tlačiareň Krištofa Škultétyho v Banskej Bystrici, v Bardejove založil koncom 70. rokov 16. storočia tlačiareň Dávid Gutgesel.

Evanjelikom tiež patrí prvenstvo pri zakladaní novín a časopisov.

Prešpurské noviny v silne slovakizovanej češtine vydávali v rokoch 1783 – 1787 evanjelici Štefan Leška, Daniel Tállyai a Ján Vyskydenský. Prvé politické noviny v spisovnej slovenčine Slovenskej národnej noviny redigoval v rokoch 1845 – 1848 Ľudovít Štúr. Naš najstarší literárny časopis Slovenské pohľady založil Jozef Miloslav Hurban v roku 1846. Daniel Gabriel Lichard v roku 1848 založil noviny pre hospodárstvo a v roku 1863 prvý spoločenský časopis Obzor. Miloš Janoška založil v roku 1921 dodnes vychádzajúci časopis Krásy Slovenska. Spisovateľka Terézia Vansová je okrem literárnej tvorby známa aj ako zakladateľka prvého ženského časopisu Dennica v roku 1898.

Umenie a veda

Okrem Vansovej patria k našim známym spisovateľkám aj Ľudmila Podjavorinská, Mária Rázusová-Martáková, Maša Haľamová, Božena Slančíková Timrava, Hana Zelinová, Hana Ponická.

Anna Jurkovičová, neskôr manželka J. M. Hurbana, sa považuje za prvú slovenskú herečku. Zakladateľom nášho prvého ochotníckeho divadla je Gašpar Fejérpataky-Belopotocký (Liptovský Mikuláš, 1830). Medzi prvých autorov dramatických diel patrili Leonard Stöckel, Pavel Kyrmezer, Juraj Láni, neskôr Ján Chalupka, Jonáš Záborský, Július Barč-Ivan, Vladimír Hurban Vladimírov, Ivan Stodola, Jozef Hollý.

Popri úspechoch v spoločenských vedách vynikli mnohí evanjelici tiež ako zakladatelia viacerých vedných odborov, slovenskej historiografie, literárnej vedy a kritiky, bibliografie, pedagogiky, orientalistiky, etnografie. Vynikajúce výsledky dosiahli aj v prírodných vedách, prírodovede, botanike, matematike, štatistike, faunistike a ornitológii.

Samostatná cirkev

Myšlienky Lutherovej reformácie rýchlo prenikli na územie dnešného Slovenska, kde mali široký ohlas.

Martin Luther

Pod ich vplyvom sa postupne konštituovala samostatná evanjelická cirkev augsburského vyznania. Hoci po počiatkoch vzostupu sa v dôsledku protireformácie, vystahovalectva, demografického vývoja a sekularizácie dostala do výrazne menšinového postavenia, historicky sústredila cenný duchovný a kultúrny potenciál, ktorý formoval a obohacoval vývoj našej spoločnosti až do polovice 20. storočia.

Z jej radov vyšli mnohé kľúčové osobnosti našej kultúry, vedy a politiky. Množstvo ďalších viac či menej známych a často aj zabudnutých dejateľov pôsobilo na regionálnej a miestnej úrovni. V určitom historickom období sa pod ich vplyvom niektoré regióny a mestá ako Martin, Liptovský Mikuláš, Revúca či Modra stali centrami národného a kultúrneho života.

Evanjelická inteligencia sa od počiatku vytrvalo a obetavo zapojila do zápasov za národné a kultúrne práva Slovákov. Bez ohľadu na konfesijné otázky

dokázala v tých najťažších časoch úspešne spolupracovať s katolíckou inteligenciou pri obhajovaní a presadzovaní národných záujmov.

Dôsledkom reformácie bola aj reforma katolíckej cirkvi po Tridentskom koncile. Napokon aj barok bol reakciou na reformáciu. Jezuiti a ďalšie rehole na našom území zakladali kvalitné školy vrátane univerzít a vykonávali rozsiahlu výchovno-vzdelávaciu činnosť.

Vývoj spoločnosti po roku 1948 prerušil kontinuitu vývoja evanjelickej cirkvi a. v. a jej progresívnej reformačnej tradície, zdeformoval a značne oslabil jej identitu.

Vplyv evanjelickej cirkvi a. v. na proces formovania kultúry slovenského národa a jeho štátnosti nie je doteraz dostatočne docenený ani ucelene vedecky preskúmaný.

Evanjelická cirkev dala našej spoločnosti výrazné osobnosti, ktoré stáli vždy v prvej línii zápasov za idey národných záujmov, slobody, demokracie a humanizmu. Ich osudy

sú akoby symbolom putovania slovenského národa dejinami, naplneného ťažkou prácou, nádejami i sklamaniami, úspechmi, okamihmi slávy, ale aj tragickými koncami života mnohých z nich.

LITERATÚRA A POUŽITÉ ZDROJE:

Almanach Cirkvi evanjelickej a. v. na Slovensku z rokov 1919 – 1928 (do 1930): Kníhtlačiarsky úč. spol. v Turčianskom sv. Martine, 1930

Cestou viery. Iniciatívy evanjelikov v kultúrnych dejinách Slovenska. Miloš Klátik, Tranoscus, Liptovský Mikuláš

Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry 1. Zost. P. Uhorskai, E. Tkáčiková, Tranoscus, Liptovský Mikuláš, 1997

Historický atlas Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku. Vedecká redaktorka D. Kusendová, ved. redaktor textovej časti M. Bendža, Tranoscus, Liptovský Mikuláš, 2011

Reformácia a politika. Cirkev a štát v starostlivosti o rôzne cieľové skupiny. Teologická konferencia ECAV. Zost. Miloš Klátik, Tranoscus, Liptovský Mikuláš, 2016

Večer v kostole: Príhovor na podujatí 5. 3. 2017, Bratislava, Miloš Kovačka Bratislava v stredoveku. Anton Špiezs, PERFECT, a. s. Vydanie druhé, 2008

Luther očami evanjelického teológa Karola Kuzmányho

Život a dielo Martina Luthera rozobral aj významný slovenský evanjelický teológ, spisovateľ a novinár Karol Kuzmány. Inšpiroval ho k tomu aj pobyt v Nemecku, kde, tak ako mnoho iných Slovákov, študoval na univerzite v Jene. Dielo Život Dra. Martina Luthera napísal v roku 1840 v biblickej češtine, ktorej používanie Kuzmány presadzoval až do roku 1845.

Čo ho viedlo k napísaniu diela Život dra Martina Luthera, opísal Kuzmány v predslove k prvému vydaniu knihy takto: „Baviv se ještě 1828 a 29 roku na universitě v Jéně, navštívil sem odtud místa, příhodami obnovitele církve Dra M. Luthera pamatná, totiž Islebiu, Isenach, Wartburk, Erfurt, Wittenberk atd. Z toho znikla ve mně žádost s dějinami původu reformacie, na kolik možné z původních listin, spisů, památek atd. váženými důvodněji se obeznámiti, než sem to až potud učiniti mohl, vtehdy pak mi výbornou k tomu pomoc a příležitost bohatá universitská knihovna poskytla. V ní tedy se probírajícímu zrostla mi pod rukami sbírka rozličných výtahů a poznamenání, díla reformacie se týkajících. Po navracení mém se do vlasti, chtěl sem se krátkým vypsáním života Lutherova milým krajanům zavděčiti k slavnostem augsspurského vyznání 1830 svěceným; dílečko avšak, pro důležité příčiny, tiskem vyjítí nemohlo. Po dny tyto přišlo mi opět před oči, i odhodlal sem se, nyní již po 10 létech, opět ho prohlédnouti, opravit, a k prospěchu bratří, učitelů a lidu našeho vůbec vydati. Sotvy se ho však dotkna viděl sem, že ho celé předělati musím. I stalo se tak.

Nemám pak v umyslu nic jiného, než věrný obraz velikého tohoto církve obnovitele tak před oči postavit, aby nejen zevniterní, nýbrž i vniterní jeho život patrný byl, a tak historická známost původu obnovení církve duchovnímu a mravnímu vzdělání lidu našeho posloužila.“

Po predslove nasleduje úvod, kde Kuzmány rozoberá príčiny, ktoré viedli k potrebe obnovenia cirkvi. Pre človeka, čo nie je v histórii cirkvi

zbehlý, totiž podľa neho nie je ešte ani v roku 1840, keď dielo vyšlo, ľahké pochopiť nevyhnutnosť očisty cirkvi a úlohu Martina Luthera ako obnoviteľa cirkvi.

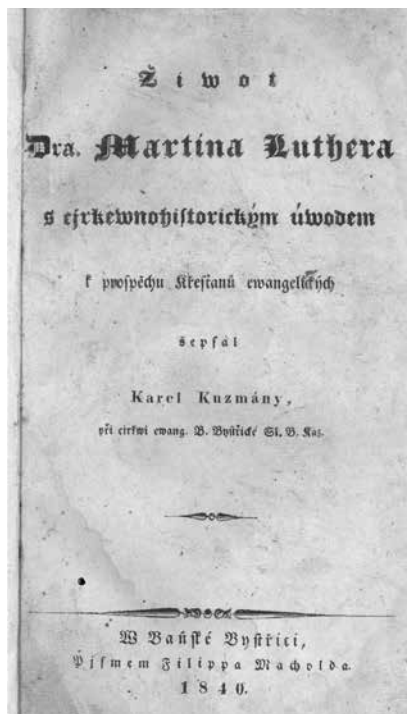
„... zajisté mi především vysvětliti náleží, kterak se do církve a náboženství Kristova, během časů, mnohá učení a ustanovení přimísila a vloudila, která s učením a ustanovením Kristovým odporná jsou, aby z toho patrné bylo, kterak se to církve obnovení nevyhnutně potřebným stalo; a to jako v skutku

vynucené vyniklo, že poněvadž ti, kterým zvláště pečovati bylo, aby se církev z neřádů těch očistila, o to se nepostarali, za to samé se jiní, duchem pravdy vedení mužové zaujati museli, aby se učení Krista Ježíše čisté, a prvotní, apoštolské uspořádání církve přinavrátilo.“

V úvode Kuzmány v podstate prechádza dejinami kresťanstva a člení ich na podkapitoly:

1. Počátkové církve křesťanské,
2. Pronásledování Křesťanů od Židů a Pohanů,
3. Pád Jeruzaléma a vítězství Křesťanství,
4. První církve zřízení,
5. Počátkové moci kněžské,
6. Zmatky v církvi,
7. Povstání mnichů,
8. Sněmy církevní,
9. Původ pocty obrazů,
10. Původ vzývání Swatých,
11. Původ a běh zrůstu moci římských biskupů,
12. Vyobcování církve skrze bullu a interdikt,
13. Kněžů bezženství na celém západě ustanoveno,
14. Wojny křížácké a odpustky,
15. Očistec,
16. Utáhnutí kalicha,
17. Mše svatá jako obět,
18. Řeč latinská při službách božích a patriky při modlitbách,
19. Sedm svátostí,
20. Tradicie,
21. Petr z Bruis a Heinrich,
22. Sv. Inquisicie,
23. Čtení písma sv. lidu zakázáno,
24. Wiklef,
25. Jan Hus,
26. Porušení dvoru pápežského,
27. Cesta reformacie připravena.

Po vysvetlení historických súvislostí vedúcich k reformácii sa Kuzmány zameral už priamo na život Martina Luthera a knihu rozdelil na kapitoly: I. Mladost Lutherova, od 1483 do 1505, II. Martin Luther, mnich augustinský; od 1505 do 1508, III. Dr. Martin Luther, učiteľ a kazateľ; od 1508 do 1517, IV. Dr. Martin Luther, cirkve obnoviteľ a V. Smrť Dra Martina Luthera. ■

Život Dra. Martina Luthera s církevnohistorickým úvodem ku prospěchu Křesťanů evanjelických sepsal Karel Kuzmány, při církvi evang. B. Bystřické Sl. B. Kaz. V Pešti, 1842 Písmem Trattner-Károliho

Rodom a srdcom z Oravy

TEXT: **ADAM ZÁŇ**, ORAVSKÉ KULTÚRNE STREDISKO, DOLNÝ KUBÍN

Predznamenaním Európskeho roka kultúrneho dedičstva bola konferencia, ktorú v októbri pripravilo Národné osvetové centrum. Vystúpenia jednotlivých rečníkov tematicky vychádzali z názvu konferencie: Kultúrne dedičstvo v kontexte vzdelávania. Okrem odbornej časti boli súčasťou podujatia aj príklady dobrej praxe z regiónov. Mapovanie nehmotného kultúrneho dedičstva, konkrétne významných osobností kultúry na Orave prostredníctvom dvoch zborníkov priblížil Adam Záň z Oravského kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne.

Zborníky Rodom a srdcom z Oravy sú výsledkom dlhoročného zbierania materiálov o jednotlivých osobnostiach, ktoré sa výnimočným spôsobom zaslúžili o rozvoj slovenskej kultúry, literatúry, vedy či duchovného života doma i v zahraničí. Okrem všeobecne známych dejateľov približuje prvý a druhý diel zborníka aj menej známe osobnosti a významných rodákov, ktorí boli v minulosti z rozličných dôvodov, najmä politických a ideologických, tabuizovaní.

Publikácie sú určené predovšetkým študentom, pedagógom a kultúrno-výchovným pracovníkom na celom Slovensku.

Vlastivedné, biograficky a regionalisticky zamerané zborníky Rodom a srdcom z Oravy I. a II. s podtitulom Oravci v slovenskej kultúre, literatúre a vede obsahujú referáty zo spomienkových, slávnostných podujatí, konferencií a rozhlasových relácií, ktoré sa uskutočnili v regióne Oravy pri jubileách významných rodákov

a výročiach prvej písomnej zmienky o obci.

Oravské kultúrne stredisko tieto podujatia organizuje už viac ako tridsať rokov v spolupráci s mestskými a obecnými úradmi, mestskými a miestnymi kultúrnymi strediskami, základnými a strednými školami, základnými umeleckými školami, knižnicami, miestnymi odbormi Matice slovenskej, farskými úradmi, rozhlasovými krúžkami na Orave a hlavne v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou v Martine a Maticou slovenskou.

Autormi jednotlivých príspevkov v oboch zborníkoch sú napríklad: doc. PhDr. Augustín Maťovčík, DrSc., doc. Pavol Parenička, CSc., Mgr. Peter Cabaďaj, Ing. Ivana Poláková, prof. Miroslav Tuma, doc. PaedDr. Miloš Kovačka, RNDr. Ľudmila Ďuranová, prom. historik Peter Huba, Mgr. Rastislav Stanček, PhDr. Štefan Baranovič.

Oravcov, ktorí v slovenských dejinách zanechali významnú stopu,

je veľa a dva doterajšie zborníky ich všetkých neobsiahli. V pátraní po osudoch takých dejateľov, ako boli napríklad Štefan Radlinský, Ján Smetanay (Ondrej Kalina), Pavol Bujnák, Ignác Grebáč-Orlov, Arnold Weisz-Kubínčan, Viktor Trstenský, Martin Pazúrik, Cyril Harmata, Andrej Bažík, Maximilián Račkay, Anna Hroboňová, Adolf Medzihradský, Peter Škrabák, Štefan Siváň, preto budeme pokračovať.

Stručný návod

Dobrou predprípravou pre vydanie zborníkov je okrem pátrania v archívoch aj organizácia podujatí, zameraných na prezentáciu života a diela jednotlivých osobností.

Oravské kultúrne stredisko preto pravidelne spracúva kalendárium, pri ktorom vychádza z nasledujúcich zdrojov: Slovenský biografický slovník (Slovenská národná knižnica), Literárno-kultúrny cestopis Oravy (J. Janek), Slovník osobností Oravy (P. Čaplovič, A. Kavuljak), Biografický

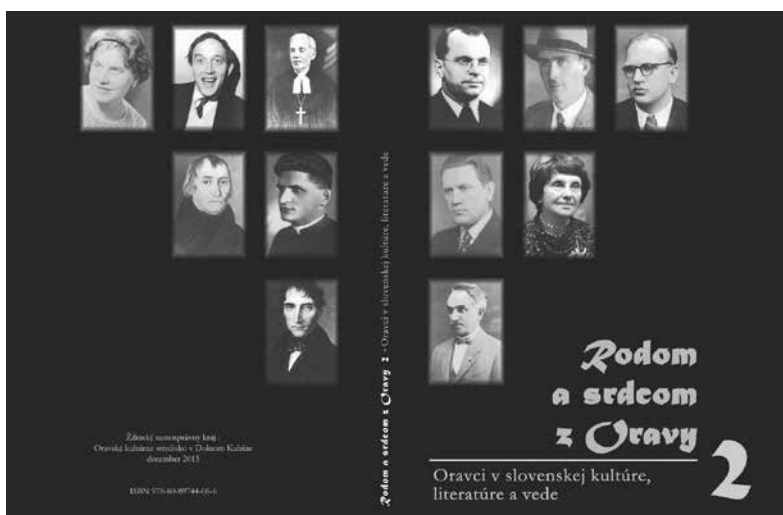
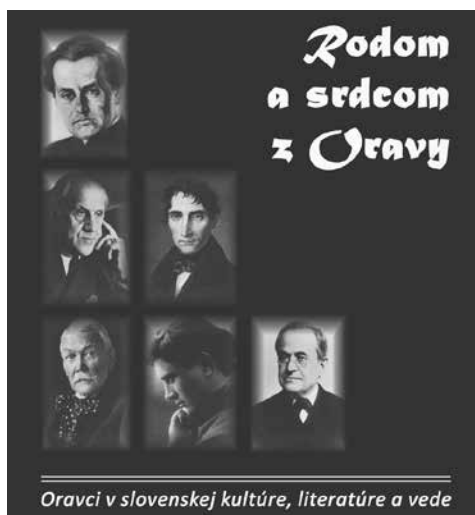
Anton Bernolák

Martin Hattala

Štefan Furdek

slovník dejateľov Oravy (A. Maťovčík), Slovenský literárny exil (P. Cabada).

Pri organizovaní podujatí je dôležitá spolupráca s primátormi, starostami, riaditeľmi škôl, vďaka čomu si môže verejnosť viac uvedomiť ich dôležitosť.

Veľkú pozornosť treba venovať výberu lektorov – najlepšie historikov, biografov, pamätníkov.

Významným nástrojom udržiavania povedomia o kultúrnom dedičstve regiónu je aj osadzovanie pamätných tabúl.

Ak má byť akcia určená širšiemu publiku, jeho súčasťou by mal byť aj kultúrny program a sprievodné podujatia (výstavy, besedy).

Ukážka z výberu osobností

Anton Bernolák (1762 – 1813)

– jazykovedec, slovenský rímskokatolícky kňaz, šľachtic

Martin Hattala (1821 – 1903)

– jazykovedec, univerzitný profesor

Martin Hamuljak (1789 – 1859)

– vedúca osobnosť druhej bernolákovskej generácie, národnokultúrny pracovník, redaktor, publicista, vydavateľ

Tomáš Červeň (1793 – 1876)

– slovenský národovec, mecén, prvý pokladník Matice slovenskej,

Pavol Országh Hviezdoslav (1849 – 1921)

– básnik, prekladateľ, dramatik, advokát

Ladislav Nádaši Jégé (1866 – 1940)

– prozaik, dramatik, publicista, lekár

Martin Kukučín (1860 – 1928)

– prozaik, dramatik, publicista, lekár

Andrej Melicherčík (1917 – 1966)

– literárny historik, etnograf, folklorista, profesor

Andrej Ľudovít Radlinský (1817 – 1879)

– národný buditeľ, katolícky kňaz, politik, jazykovedec, pedagóg

Albert Škarvan (1869 – 1926)

– publicista, prekladateľ, lekár

Milo Urban (1904 – 1982) – prozaik, prekladateľ, redaktor

Theo H. Florin (1908 – 1973)

– básnik, biograf, organizátor kultúrneho života, diplomat

Ján Vojtaššák (1877 – 1965)

– katolícky cirkevný hodnostár, spisovateľ a publicista

Margita Figuli (1909 – 1995)

– prozaička, prekladateľka, národná umelkyňa

Štefan Furdek (1855 – 1915)

– reverend, „prezident amerických Slovákov“

Anton Habovštiak (1924 – 2004)

– spisovateľ, jazykovedec a esejista

Mária Medvecká (1914 – 1987)

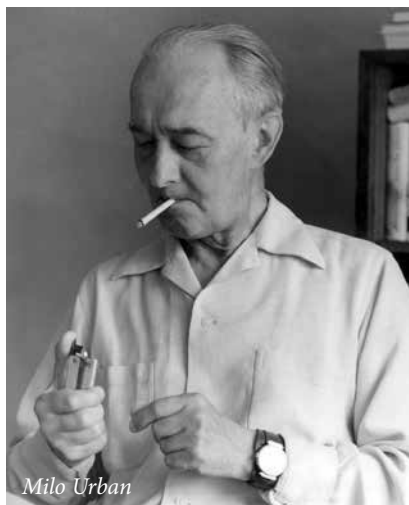
– maliarka, významná predstaviteľka slovenského realistického impresionizmu

Jozef Staško (1917 – 1999)

– publicista, verejný činiteľ

Andrej Melicherčík (1917 – 1966)

– folklorista a etnograf, profesor

Milo Urban

Theo H. Florin

Mária Medvecká

Andrej Melicherčík (1917 – 1966)

Folklorista a etnograf, profesor

„Z Oravy pochádzal, o Orave začal písať svoje vedecké publikácie a na Orave svoje účinkovanie skončil. No jeho vedecké dielo má význam celoslovenský, zapísal sa ním natrvalo nielen do dejín slovenského národopisu, ale aj do dejín našej vedy“ (Ján Mjartan, 1966).

Andrej Melicherčík uzrel svetlo sveta v Párnici 16. januára 1917, teda v búrlivých časoch na konci prvej svetovej vojny a na prahu prevratných revolučných premien v Európe, ktoré tak hekticky ovplyvnili ďalší historický vývin vo svete. V rodnej obci prežíval Andrej detské roky pod usmernením starostlivej matky Márie Hrabuškovvej a nevlastného otca Jána Hrabušku, ktorí sa pretĺkali životom ako maloroľníci a železničiarci robotníci. V rodnej Párnici navštevoval chlapec ľudovú školu a po jej skončení ho poslali do gymnázia v Dolnom Kubíne, ktoré absolvoval v roku 1935. Po skončení gymnaziálnych štúdií sa nadaný študent zapísal v roku 1935 na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde si zvolil predmety slovenčina a nemčina. Už od začiatku ho však priťahovali odborné semináre o slovanských literatúrach, ale najmä národopisné prednášky profesora Petra Bogatyřjova, ktoré vo vyšších semestroch celkom zaujali jeho pozornosť. Tak sa stalo, že už na konci vysokoškolských štúdií Andrej Melicherčík publikoval svoju prvú národopisnú štúdiu pod názvom Niekoľko poznámok k ľudovému staviteľstvu na dolnej Orave, ktorá vyšla v Národopisnom zborníku v roku 1939.

Po absolvovaní filozofickej fakulty Andrej Melicherčík nastúpil v roku 1939 na svoje prvé miesto

ako profesor gymnázia v Bratislave, ale už v nasledujúcom roku 1940 vyučoval na gymnáziu v Žiline, pričom sa naďalej pripravoval na vedeckú dráhu v odbore národopisu. V roku 1941 obhájil na bratislavskej Slovenskej univerzite Istropolitana doktorskú dizertáciu o slovenskom ľudovom speve pod názvom Funkčné premeny spevu na dnešnej dedine. Po získaní doktorátu dostal miesto odborného asistenta národopisu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, kde potom účinkoval do roku 1945. Popri pedagogickej práci sa sústavne venoval štúdiu metodologických otázok národopisu, absolvoval študijné pobyty v Nemecku

Teória národopisu z roku 1945, v ktorej podáva prehľad myšlienkových prúdov vo vtedajšej európskej i svetovej etnografii a folkloristike, bola prvou metodologickou prácou svojho druhu na Slovensku a dlho zostala základnou príručkou pre adeptov národopisnej vedy u nás.

a výsledkom jeho vtedajšieho skúmania bola prvá samostatná knižná práca Teória národopisu, vydaná v roku 1945, ktorú obhájil na bratislavskej filozofickej fakulte ako docentskú habilitáciu. Medzitým po skončení druhej svetovej vojny, na ktorej konci sa aktivizoval v Slovenskom národnom povstaní

ako člen okresného Revolučného národného výboru v Dolnom Kubíne, v septembri 1945 Andrej Melicherčík opúšťa Bratislavu a odchádza do služieb Matice slovenskej v Martine vo funkcii referenta jej Národopisného odboru. Najskôr v roku 1948 sa stal tajomníkom Matice slovenskej. Popri týchto zaradeniach súčasne prednášal národopis ako súkromný docent na bratislavskej univerzite.

V martinskom prostredí pôsobil Andrej Melicherčík v zložitom období nástupu totalitného systému v Československu po februári 1948 a následných útokoch proti tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu, v ktorých hrozilo aj zatvorenie Matice slovenskej. V takomto ovzduší sa Andrej Melicherčík koncom roka 1950 znova vrátil do Bratislavy, a to do novoutvoreného Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied a umení, v ktorom ako jeho riaditeľ rozvinul vedeckovýskumnú a organizačnú činnosť v oblasti národopisného bádania na Slovensku.

V etnografickej práci pokračoval Andrej Melicherčík od roku 1952 ako docent a od roku 1963 ako profesor folkloristiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá sa stala poslednou stanicou jeho pracovného pôsobenia. V tomto postavení ho nečakane zastihla predčasná smrť, keď bol so svojimi poslucháčmi na národopisnej výskumnej ceste na rodnej Orave. Umrel v ružomerskej nemocnici 30. mája 1966 a pochovali ho na cintoríne v Slávičom údolí v Bratislave 3. júna 1966.

Takéto je stručné biografické kalendárium Andreja Melicherčíka, ktorý vo veku necelých 50 rokov

a počas vyše 25-ročnej bádateľskej práce zanechal mimoriadne rozsiahle dielo v oblasti etnografie a folkloristiky, ako o tom svedčia jeho publikované práce i študijné a dokumentárne materiály, uložené dnes v jeho rozsiahlej rukopisnej pozostalosti v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine. Výskumná práca Andreja Melicherčíka v oblasti národopisu má niekoľko vývinových etáp dokumentujúcich vlniacu sa krivku jeho bádateľských úsilí so všetkými peripetiami, ktoré ovplyvňovali zložité dobové spoločensko-politické okolnosti povojnových desaťročí....

Melicherčíkova prvá knižná monografia Teória národopisu z roku 1945, v ktorej podáva prehľad myšlienkových prúdov vo vtedajšej európskej i svetovej etnografii a folkloristike, bola prvou metodologickou prácou svojho druhu na Slovensku a dlho zostala základnou príručkou pre

adeptov národopisnej vedy u nás. Po dôkladnej metodologickej príprave sa Andrej Melicherčík pustil do systematického výskumu veľmi živej jánošíkovskej tradície na Slovensku. Výsledky tohto výskumu publikoval vo viacerých vedeckých štúdiách a samostatných prácach: Jánošíkovská tradícia na Slovensku (Bratislava, 1952), Juraj Jánošík, hrdina protifeudálneho odboja slovenského ľudu (Praha, 1956), Jánošík, junošík (Bratislava, 1963) a ďalšie...

Andrej Melicherčík svojimi prácami vniesol do chápania predstáv o zbojníctve a zbojníkoch, ospievaných v tvorbe slovenského ľudu, nové pohľady. Predovšetkým si všimnal historické skutočnosti a ich legendárnu podobu, pričom zbojnícku a s ňou súvisiacu ľudovú problematiku na Slovensku skúmal v širších súvislostiach sociálnych pomerov a protifeudálneho odboja. Jeho prístup k zbojníctvu na Slovensku charakterizuje zistenie, že zbojnícke vystúpenia u nás

nemožno izolovať od podobných vystúpení v okolitých krajinách a že je medzi nimi súvis v celokarpatských rozmeroch. Podľa hodnotenia odborníkov v etnografii jánošíkovskú tradíciu videl Melicherčík ako zložitý fenomén, ktorý nielen pretrval v národnom povedomí a vo folklórnej tvorbe a tradícii až po súčasnosť, ale sa aj rozvíjal a aktívne zasiahol do formovania charakteru slovenskej národnej kultúry...

Súhrnom Melicherčíkových folkloristických výskumov je chrestomatia Slovenský folklór, vydaná v Slovenskej akadémii vied v Bratislave v roku 1959.

AM

(Úryvok z publikácie Rodom a srdcom z Oravy, Oravci v slovenskej kultúre, literatúre a vede, Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou v Martine, 2011, ISBN 978-80-970334-6-0.)

OBEC PÁRNICA, ŽILINSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ -
ORAVSKÉ KULTÚRNE STREDISKO V DOLNOM KUBÍNE

VÁS POZÝVAJÚ NA

SPOMIENKOVÉ PODUJATIE

PRI PRÍLEŽITOSTI 100. VÝROČIA NARODENIA
VÝZNAMNÉHO SLOVENSKEHO ETNOGRAFA A FOLKLORISTU

**A N D R E J A
M E L I C H E R Č Í K A**

29. APRÍLA 2017, 14.00 HOD. OBRADNÁ SIEŇ V PÁRNICI

PROGRAM:

14.00
Privítanie najbližšej rodiny starostkou obce na OcÚ v Párnici

14.30
Návšteva rodného domu Vladimíra Janígu – rodák z Párnice tvoriaci vo vyhni a v ateliéri v rodnej dedine

15.00
Návšteva izby starých materi – múzea obce Párnica, spojená s ochutnávkou tradičných domácich špecialít

15.20
Ukážky výroby Modrotlač v dielni Mateja Rabadu

16.30
Odhalenie pamätnej tabule na budove Obecného úradu

17.00
Slávnostná akadémia: Životné súradnice profesora Andreja Melicherčíka /Doc. PhDr. Augustín Matovčík DrSc., Slovenská národná knižnica Martin/

KULTÚRNY PROGRAM
Detský folklórny súbor Sajdáčik z Párnice
Folklórna skupina Párnican z Párnice
Výstava dokumentov zo Života a diela Andreja Melicherčíka v KD v Párnici

Realizované v rámci projektu
Rodom a srdcom z Oravy
Podujatie z verejných zdrojov podporil
u. fond na podporu umenia

Pomôcka, ako čítať film

TEXT: **ZUZANA RÉVÉSZOVÁ**, NÁRODNÉ OSVETOVÉ CENTRUM

Prakticky pri každom filme alebo inom mediálnom výstupe sa môžeme zamyslieť nad spoločenskými otázkami, ktoré nastoluje. Hĺbka pochopenia spoločenských rovin audiovizuálnych diel závisí od našej znalosti spoločenských tém. Spoločenskovedné vedomie však nie je bežnou rukoväťou filmových nadšencov, hoci by sa interdisciplinárne porozumenie zložitých spoločenských problémov nebránilo. Publikácia *Společenské vědy a audiovize* v edícii Heleny Bendové a Matěja Strnada je nástrojom, ako ponúknuť prepojenie spoločenských vied s čítaním a interpretáciou audiovizuálnych diel a médií.

Publikácia obsahuje 23 úryvkov kultových textov, ktoré tvoria gro súčasnej spoločenskovednej diskusie. Filozofické, sociologické či antropologické koncepty sú predstavené úryvkom v rozsahu približne dvadsiatich strán. Laikovi tak umožňujú pohľad priamo na dreň komplexných pojmových systémov. Editori síce čitateľa dovedú in medias res, za každým úryvkom však ponúknu vysvetľujúci doslov. V každom doslove tak nájdeme zdôvodnenie výberu daného úryvku v kontexte tvorby autora, ako aj prepojenie s audiovizíou a odôvodnenie výberu práve v súvislosti s interpretáciou filmu a médií. Čitateľ vo výbere dostane (okrem schopností analyzovať audiovizuálne dielo v spoločenskovednej rovine) aj slušný zdroj pre inšpiráciu spoločenskovedného uchopenia kultúry samej osebe.

Preklady jednotlivých úryvkov sú všeobecne na veľmi vysokej úrovni. Niektoré boli pre účely publikácie preložené nanovo, iné už boli v českom jazyku publikované v minulosti. Viacero úryvkov editori redakčne krátili so zámerom vyjadriť

Společenské vědy a audiovize

Ed. Helena Bendová a Matěj Strnad,
Praha, Akademie múzických umění,
2015, 763 strán
ISBN 978-80-7331-313-5

podstatu a ponúknuť možnosť ďalšieho štúdia odkazmi na celé publikácie.

Audiovizíu a špeciálne film sú veľmi populárne médiá, ktoré sú čoraz dostupnejšie. Podľa štatistík odboru výskumu a štatistiky kultúry NOC kino za 12 mesiacov predchádzajúcich nášmu výskumu navštívilo aspoň raz až 65,4 % opýtaných respondentov. Množstvo ľudí, samozrejme, sleduje filmy najmä doma, v televízii alebo na DVD, či na internete. Film je po hudbe druhým najpopulárnejším žánrom – 79,7 % respondentov ho uviedlo ako jeden z prvých troch obľúbených. (Viac na <http://www.nocka.sk>.)

Audiovizuálna komunikácia je teda pre publikum najprístupnejšou kultúrnou reflexiou spoločnosti, jej dosah sa, samozrejme, zvyšuje, ak

za audiovizíu nepovažujeme len filmy, ale aj mediálnu komunikáciu. Preto spoločenské vedy čoraz viac považujú audiovizuálne a mediálne obsahy za zdroje informácií o tom, ako sa spoločnosť reflektuje prostredníctvom umenia. Masovejšie filmové žánre vnímame ako odraz klasických spoločenských klíšé či vytúžených ideálov. Napríklad v hollywoodskej produkcii sa odráža spoločenská túžba po hrdinstve a romantickej láske, ktoré do veľkej miery ovplyvňujú naše životy a vzťahy.

Záujemcovia o hlbšie pochopenie spoločenských vzťahov v tejto publikácii rozhodne nájdu dostatočné množstvo nástrojov, ako čítať kultúrne vzorce spoločnosti, ktoré sa v audiovizii odrážajú. Na 760 stranách je však možné dospieť aj k pocitu zmätenosti a intenzity, ktorú kniha aj kvôli sadzbe výrazne väčšími písmenami vyžaruje. Jej dôraznosť je viditeľná aj hrúbkou, ktorá môže laika takmer odradiť. Moderná sadzba však, naopak, priláka knižných fajnšmekrov. Texty vo svojej početnosti majú vďaka dobrej štruktúre vhodnú vnútornú súdržnosť a ponúkajú aj niekoľko spôsobov nelineárneho čítania. Čitateľ tak má k dispozícii niekoľko foriem, ako si z množstva ponúkaných ideí vybrať a následne sa dopracovať k ich hlbšiemu poznaniu cez množstvo nadväzujúcich odkazov na ďalšiu literatúru.

V súvislosti s tendenciami interdisciplinárneho rozvoja vied a umení táto publikácia nemusí slúžiť iba divákovi či fanúšikom. Spoločenskovedné porozumenie môže byť dobrou inšpiráciou aj pre budúcich profesionálnych alebo amatérskych tvorcov, ktorí sa rozhodnú jednotlivé koncepty skúmať prostredníctvom filmových príbehov.

ČASOPISY

NÁRODNÉHO OSVETOVÉHO CENTRA

AMF 2017

45. ročník celoštátnej
postupovej súťaže
a výstavy amatérskej
fotografickej tvorby

3. – 24. november 2017
GALÉRIA MLYNY NITRA

3. november 17.00 vernisáž a vyhlásenie výsledkov

Foto © Viera Suchánová: Medzi tými očami

hlavný partner partneri

podujatie podporili

Podujatie z herných zdrojov
podporil fond na podporu umenia

viac info na www.kosnr.sk a Krajské osvetové stredisko v Nitre